

**משרד
הבריאות**
לחיים בריאים יותר

דו"ח שר הבריאות על העישון בישראל 2022

דו"ח זה מוגש לכנסת על ידי שר הבריאות בהתאם
ל"חוק חובת דיווח בדבר הנזקים הבריאותיים הנגרמים
מעישון מוצרי טבק, התשס"א - 2000"

תמוז התשפ"ג, יולי 2023

תוכן עניינים

11	דבר שר הבריאות
15	דבר ראש חטיבת בריאות הציבור
19	תקציר
23	פרק א' - עישון בקרב האוכלוסייה הבוגרת בישראל
25	פרק ב' - עישון בקרב בני נוער בישראל
33	פרק ג' - תופעת העישון בצבא הגנה לישראל
37	פרק ד' - פעולות למניעת העישון ונזקיו בישראל
43	פרק ה' - חקיקה בתחום עישון בישראל
45	פרק ו' - אכיפת החקיקה בתחום העישון בישראל
53	פרק ז' - שירותי גמילה מעישון בישראל
67	פרק ח' - שיתופי פעולה בתחום מניעה וגמילה מעישון
71	פרק ט' - היבטים כלכליים של עישון טבק בישראל
75	פרק י' - דיווח אודות פגישות עם חברות מוצרי עישון

ריכוז הדו"ח וכתובה:

ד"ר אפרת אפללו, מנהלת המחלקה לחינוך וקידום הבריאות
גב' אילנה נירנברג, מרכזת בכירה תחום קידום בריאות (מניעת עישון), המחלקה לחינוך וקידום הבריאות (היוצאת)
גב' ניבה בסודו-מנור, מנהלת תחום קידום בריאות (סקרים והערכה) המחלקה לחינוך וקידום הבריאות
גב' נדיה איברהים, מרכזת בכירה קידום בריאות (תוכנית התערבות) המחלקה לחינוך וקידום הבריאות
הפקה: **גב' דלית דנן**, פרסומים והפקות, המחלקה לחינוך וקידום הבריאות

תודות

משרד הבריאות

חטיבת בריאות הציבור

ד"ר שרון אלרעי-פרייס, ראש חטיבת בריאות הציבור
גב' קרן מזרחי, מרכזת לשכה, ראש חטיבת בריאות הציבור
מר יובל אדמתי, מטה ראש חטיבת הציבור

לשכה משפטית

עו"ד מיכל גולדברג, סגנית בכירה ליועץ המשפטי
עו"ד טל וינר שילה, לשכה משפטית

אגף הסברה ויחסים בינלאומיים

גב' סמדר שזו, מנהלת תחום פרסום, שיווק והסברה
גב' נילי בן גיגי, מנהלת תחום מדיה חדשה ואינטרנט

האגף לאכיפה ופיקוח

ד"ר רוני ברקוביץ', מנהל האגף
מר אפי שפר, סגן מנהל האגף
מר לידור צברי, מנהל תחום מניעת עישון ואלכוהול

אגף שירות וחוויית האדם - מוקד קול הבריאות

גב' טלי דהן, מנהלת תחום מוקד קול הבריאות
מר אוהד אשור, מנהל המוקד הטלפוני הלאומי לגמילה מעישון (היוצא)
מר אלירן תורג'מן, מנהל המוקד הטלפוני הלאומי לגמילה מעישון (הנכנס)

המערך הארצי לבריאות הסביבה

מר עמיר יצחקי, ראש המערך הארצי לבריאות הסביבה
ד"ר תמר ברמן, מנהלת תחום הערכת סיכונים בבריאות הסביבה

המרכז הלאומי לבקרת מחלות

פרופ' ליטל קינן-בוקר, מנהלת המרכז הלאומי לבקרת מחלות
ד"ר מיכל ברומברג, סגנית מנהלת המרכז הלאומי לבקרת מחלות

מר דולב קרולינסקי, מנהל יחידת הפרסומים

ד"ר דבורה פרנקנטל, מנהלת יחידת סקרים

גב' מירי זטלאווי, עוזרת מחקר בכירה, יחידת הסקרים

רשות המיסים, משרד האוצר

מר קובי בוזו, מנהל תחום בכיר כלכלה

גב' רחלי דניאל, החטיבה לתכנון וכלכלה

משרד החינוך, שירות פסיכולוגי ייעוצי (שפ"י),

היחידה למניעת השימוש בסמים, אלכוהול, טבק והתנהגויות ממכרות

גב' רותי תוינה, מ"מ ממונה תחום סמים, אלכוהול, טבק והתנהגויות ממכרות

גב' ירדנה להב, מדריכה ארצית

גב' ורדית ישראל, מדריכה ארצית

צה"ל, מפקדת קצין רפואה ראשי, ענף בריאות הצבא

סרן ד"ר רעות סולומוביץ, ראש מדור קידום בריאות

גב' ניקול וולושין, קמ"א (קצינה מקצועית אקדמאית) קידום בריאות

שירותי בריאות כללית

פרופ' דיאן לוין, מנהלת המחלקה לחינוך וקידום הבריאות

גב' ענת יום - טוב, מנהלת מדור קידום בריאות

מכבי שירותי בריאות

גב' הדס זורבצ'י, מנהלת קידום בריאות ארצית

גב' אירית מנטש, מקדמת בריאות ורכזת תחום גמילה מעישון

קופת חולים מאוחדת

גב' עינת אורון, מנהלת המחלקה לקידום בריאות, אגף הסיעוד

לאומית שירותי בריאות

גב' מרגלית שילה, מנהלת המחלקה לקידום בריאות

התכנית הלאומית לחיים פעילים ובריאים אפשריבריא

גב' לירי פינדלינג - אנדי, מנהלת התכנית

צוות התכנית - גב' שרון לוי, גב' שירי דותן, מר נסים עסי, מר מיכאל אוחיון

אוניברסיטת בר אילן, בית הספר לחינוך

פרופ' יוסי הראל-פיש

אוניברסיטת אריאל

ד"ר ריקי טסלר

מרכז השלטון המקומי - רשת ערים בריאות

עו"ד רות דיין מדר - מנהלת מחלקת חברה, מרכז השלטון המקומי

ד"ר מילכה דונחין - יו"ר רשת ערים בריאות

גב' סימא ווצלר - רכזת מקצועית, רשת ערים בריאות

האגודה למלחמה בסרטן

גב' דנה פרוסט, מנהלת מחלקת הסברה, מידע וקידום בריאות

גב' אירה טולצ'ין, מקדמת בריאות

המיזם למיגור העישון

גב' שירה כסלו, מנכ"לית

החברה הרפואית למניעה וגמילה מעישון

ד"ר יעל בר זאב, יו"ר

המועצה הישראלית למניעת עישון

עו"ד עמוס האוזנר, יו"ר

הקואליציה למניעת עישון בישראל

ד"ר מילכה דונחין, גב' דנה פרוסט וצוות השותפות והשותפים

דבר שר הבריאות

אני מתכבד להגיש לכנסת את דו"ח שר הבריאות על העישון בישראל לשנת 2022.

דו"ח זה נועד להציג לכנסת ולציבור עדכון על תופעת העישון בישראל, השלכות נזקה, ועל הפעולות הנעשות לצמצום העישון ונזקיו במסגרת פעילות חטיבת בריאות הציבור, באמצעות המחלקה לחינוך וקידום הבריאות, ועל ידי שותפים נוספים.

משרד הבריאות נושא באחריות הממלכתית להבטחת הבריאות לאזרחי ותושבי המדינה. המשרד קובע את מדיניות שירותי הבריאות והרפואה בתחומים שונים, ומופקד על תכנון, פיקוח ובקרה, רישוי ותיאום השירותים של מערכת הבריאות. המשרד עוסק בארגון, הפעלה ואספקה של שירותי מניעה, אבחון, טיפול, שיקום ומחקר, באופן ישיר או באמצעות מוסדות רפואיים.

לנגד עיני משרד הבריאות עומד החזון במימוש הזכות הבסיסית לבריאות ולקידום בריאות של כלל אוכלוסיית ישראל, באמצעות מערכת בריאות, השואפת לאיכות ושוויוניות מרביים, תוך כיבוד ערכי כבוד האדם והחברה. הזכות לבריאות היא חובתנו המוסרית. ללא הזכות לבריאות עלולה להיות פגיעה בזכויות האדם והאזרח האחרות.

בשנים האחרונות, אנו עדים לתופעת עישון גדלה ומתרחבת. נזקי העישון חמורים, וגובים מדי שנה את חייהם של כ-8,000 נשים וגברים בישראל כתוצאה מעישון, 800 מהם כתוצאה מעישון כפוי (פסיבי). אחוז המעשנים בישראל עומד כבר מספר שנים על כ-20%. מעבר לכך, אנו עדים בשנים האחרונות לעלייה בחשיפה של בני הנוער למוצרי העישון החדשים ובייחוד לסיגריות האלקטרוניות. בני נוער הנחשפים לעולם העישון מגיל צעיר ונכנסים למעגל העישון, נמצאים בסיכון מוגבר להפוך למבוגרים מעשנים בעתיד. אנו במטה המשרד יחד עם לשכות הבריאות המחוזיות, מקדמים מהלכים יחד עם שותפים רבים - ביניהם: משרדי ממשלה שונים, קופות החולים, בתי החולים, אקדמיה, ארגוני חברה אזרחית ונוספים, על מנת לצמצם חשיפה של כלל האוכלוסייה ובייחוד של בני הנוער לכלל מוצרי העישון.

משרד הבריאות שם לו למטרה עליונה לפעול ולתגבר את המשאבים הנדרשים לחיזוק וקידום אורח חיים בריא, כמו גם רפואה מונעת, בדגש על מניעת התחלת עישון וחשיפה לעישון בקרב בני הנוער, דור העתיד שלנו, וכלל האוכלוסייה.

בשנים האחרונות הושלמו תהליכים שונים שהביאו את מדיניות המאבק בעישון בישראל למקום מכובד בהשוואה למדינות בעולם המערבי - החלת הרגולציה הקיימת על מוצרי הטבק גם על הסיגריות האלקטרוניות, הכוללת אריזות אחידות לכלל מוצרי העישון; החמרת ההגבלות על עישון במקומות ציבוריים; איסור הצגת מוצרי עישון בנקודות מכירה; חיזוק והרחבת פעילותו של המוקד הטלפוני הלאומי לגמילה מעישון של משרד הבריאות; השוואת המיסוי על טבק לגלגול למס על סיגריות; החלת מיסוי על סיגריות אלקטרוניות ועוד. דרך מאתגרת עוד נמצאת לפנינו היות ואנו מתמודדים עם שחקנים מתוחכמים - חברות הטבק ומוצרי העישון החדשים והיבואנים השונים המחפשים כל דרך אפשרית להחדיר את המוצרים לשוק ולהגיע בעיקר לבני הנוער. הדאגה לבריאות הציבור נמצאת כל הזמן לנגד עינינו ואנו פועלים בדרכים שונות להתמודד עם התופעה.

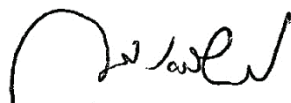
בדו"ח הנוכחי מוצגים נתונים חשובים על חשיפה לעישון כפוי (פסיבי). נתונים אלו מהווים עבורנו מצפן חשוב נוסף לתיקון ושיפור ולהעלאת המודעות לתופעת העישון. נראה כי שיעור הילדים, בני הנוער, הצעירים, והמבוגרים החשופים לעישון של אחרים בסביבתם גבוה מאוד ויש להמשיך ולפעול גם למיגור תופעה זו.

העישון מעלה את הסיכון למגוון רחב של מחלות כרוניות, פגיעה במערכת החיסון, הנשימה, הלב וכלי הדם ועוד, ואלו מהוות גורמי סיכון לחלואה ולתמותה. בהזדמנות זו אני קורא לכל המעשנים לפנות ולהיעזר בסיוע המקצועי לגמילה מעישון, ללא עלות, שלו הם זכאים במסגרת סל שירותי הבריאות דרך המוקד הטלפוני הלאומי לגמילה מעישון של משרד הבריאות, ובקופות החולים.

משרד הבריאות מקדם פעולות במסגרת מכלול האסטרטגיות המומלצות על ידי ארגון הבריאות העולמי, הדרושות למאבק יעיל ומוצלח בתופעת עישון ונזקיה, לטובת בריאות אזרחי ישראל המבוגרים והצעירים כאחד.

בכבוד רב,

חה"כ משה ארבל

שר הבריאות

דבר ראש חטיבת בריאות הציבור

דו"ח שר הבריאות על העישון לשנת 2022 מוגש לכנסת בהתאם לחוק חובת הדיווח בדבר הנזקים הבריאותיים הנגרמים מעישון מוצרי טבק, תשס"א-2000, במטרה להציג תמונת מצב עדכנית על תופעת העישון בישראל.

מגפת העישון היא אחד מהאיומים המשמעותיים על בריאות הציבור. ארגון הבריאות העולמי הגדיר את עישון הטבק ומוצריו כסיבת המוות המובילה הניתנת למניעה. ההערכה היא כי כ-7 מיליון איש מתים מדי שנה כתוצאה ישירה של נזקי העישון.

תופעת העישון בישראל רחבה, ושיעור המעשנים בקרב האוכלוסייה הבוגרת עומד מזה מספר שנים על כ-20%. ההערכה היא שבכל שנה נפטרים כ-8,000 איש בעקבות תחלואה שגרם העישון, מהם כ-800 בעקבות תחלואה שנגרמה מחשיפה לעישון כפוי. לצד זאת, אנו עדים לעלייה בחשיפת בני הנוער למוצרי העישון החדשים ובפרט לסיגריות האלקטרוניות. הסיגריות האלקטרוניות מסוכנות במיוחד עבור ילדים ובני נוער. הניקוטין הוא חומר ממכר מאוד המשפיע על התפתחות המוח של הצעירים שנמשכת עד אמצע שנות העשרים לחייהם. שימוש בניקוטין בגיל ההתבגרות עלול לפגוע בחלקי המוח השולטים בקשב, בלמידה, במצב הרוח ובשליטה בדחפים. השימוש בסיגריות אלקטרוניות מהווה שער כניסה לשימוש בסיגריות רגילות ובנוסף, השימוש בניקוטין בגיל ההתבגרות עלול גם להגביר את הסיכון להתמכרות עתידית לסמים אחרים.

בחודש מאי 2023, הקים משרד הבריאות צוות פעולה לאומי להתמודדות עם נזקי הסיגריות האלקטרוניות במטרה לבחון ולגבש שורת צעדים למאבק ולהסדרת התחום. צוותי הפעולה עסקו בצעדים הסברתיים, צעדים רגולטוריים, צעדי אכיפה, גמילה ובחינת זירות השפעה והכשרה, וכעת מקדם המשרד תוכנית המבוססת על התובנות שעלו מצוות הפעולה.

מעבר לתופעת העישון העולה בקרב בני הנוער, אנו מוטרדים מתופעת העישון הכפוי במרחב הציבורי. המרכז לבקרת מחלות האמריקאי, מציין כי אין רמה נטולת סיכון של עישון כפוי ואפילו חשיפה קצרה עלולה לגרום לבעיות בריאות חמורות בקרב אלו שאינם מעשנים. חשיפה לעישון כפוי מתרחשת כאשר אנשים נושמים את העשן שנפלט לחלל האוויר מאזור הבעירה של הסיגריה או ממוצרי עישון אחרים ומפיו או אפו של המעשן. אנשים רבים חשופים לעישון כפוי במקומות ציבוריים, בבתיהם או במקומות עבודתם.

משרד הבריאות יחד עם הגורמים הרלוונטיים מקדמים צעדים לצמצום התופעה, וכל זאת, בנוסף לתהליכים שונים שהושלמו בשנים האחרונות במטרה להיאבק בתופעת העישון.

אחת הדרכים להתמודדות עם מגפת העישון היא הגמילה מעישון ומשרד הבריאות רואה חשיבות רבה בעידוד הגמילה מעישון ופועל להעלאת המודעות לדרכים הקיימות לסיוע בגמילה.

המשרד מפעיל את המוקד הלאומי הטלפוני לגמילה מעישון המציע למעשן תכנית גמילה אישית ותמיכה וליווי מקצועי של יועצי גמילה מעישון מוסמכים ומובילים בתחום לצד האפשרות לשלב טיפול תרופתי בתהליך הגמילה. שירותי גמילה נרחבים ניתנים גם במסגרת קופות החולים.

משרד הבריאות ממשיך לקדם מדיניות לאומית לצמצום העישון ונזקיו, בדגש על העלאת המודעות לנזקי העישון, צמצום החשיפה למוצרי העישון והשפעותיהם ויצירת שינויים באמצעות רגולציה, חינוך והסברה, פיקוח ואכיפה ומתן שירותי גמילה. פעילויות למניעת עישון ונזקיו מקודמות במאמץ לאומי מתואם יחד עם לשכות הבריאות המחוזיות, מתאמי ומתאמות הבריאות העירוניים, תכנית 'אפשריבריא' ורשת ערים בריאות

במרכז השלטון המקומי. שותפים למאמץ גם ארגוני חברה אזרחית. המטרה של כולם היא לייצר סביבה מאפשרת ותומכת בחיים פעילים ובריאים והצבת אורח החיים הבריא בקדמת סדר היום הציבורי, הפוליטי, התקשורתי, החברתי והאישי, ועל מנת לעודד ולהניע קידום אורח חיים פעיל ובריא והפיכתו לנורמה חברתית מקובלת בישראל.

האחריות להתמודדות עם התופעה היא משותפת ולאור הזינוק בשימוש בסיגריות אלקטרוניות בקרב בני נוער, חשוב שנאמר בצורה ברורה - אין מוצר עישון בטוח, בואו נשמור על הילדים של כולנו ונמנע מהם מלהיכנס למעגל התמכרות שיפגע בהם ובסובבים אותם.

בכבוד רב,

ד"ר שרון אלרעי-פרייס
ראש חטיבת בריאות הציבור

תקציר

דו"ח שר הבריאות על העישון לשנת 2022, המוגש לכנסת בהתאם לחוק חובת הדיווח בדבר הנזקים הבריאותיים הנגרמים מעישון מוצרי טבק, תשס"א-2000, מציג תמונת מצב עדכנית על תופעת העישון בישראל. השימוש במוצרי עישון וטבק גורם לתחלואה קשה, לנכות ואף למוות. ההערכות הן שבישראל יש כ-20% מעשנים באוכלוסייה הבוגרת, וכי העישון אחראי לכ-8,000 מקרי מוות בשנה, כ-10% מהם בקרב לא-מעשנים שנחשפו לעישון של אחרים (עישון כפוי), כתוצאה ממחלות ממאירות, מחלות לב וכלי דם ובכללן שבץ מוחי, מחלות נשימה, סוכרת ועוד. להלן פירוט עיקרי הדו"ח.

העלייה בשימוש בסיגריות אלקטרוניות, בארץ ובעולם, גורמת לפגיעה במאבק ארוך השנים בעישון ונזקים. בני הנוער נמשכים אליהן ותפיסת הסיכון שלהם, ביחס לאידי ולסיגריות אלקטרוניות, פחותה בהשוואה לתפיסת הסיכון המבוססת בציבור הרחב, ביחס לנזקי העישון ולסיגריות טבק.

מחקרים חדשים מראים כי הניקוטין, בנוסף להיותו חומר ממכר - אשר עלול לגרום להתמכרות מהירה וחזקה במיוחד של בני נוער - משפיע על המוח המתפתח של בני הנוער, ועלול לגרום להתפתחות של הפרעות קשב וריכוז, התנהגות אימפולסיבית, בעיות זיכרון ובעיות שינה.

פרק א' מציג את הסקרים התקופתיים שמבצע משרד הבריאות לאיסוף מידע על הרגלי עישון בקרב מבוגרים, וניטור ביולוגי למדידת חשיפה לעישון פסיבי. הניטור האחרון מראה ש-33% מהילדים, ו-64.5% מהמבוגרים שאינם מעשנים, חשופים לעישון כפוי.

פרק ב' מציג את נתוני הסקר האחרון על תופעת העישון בקרב תלמידים. בהשוואה לסקר הקודם, מסתמנת עלייה מתונה, באחוז התלמידים הכללי, המעשנים סיגריות לפחות פעם בשבוע, ומגמת ירידה, באחוז התלמידים הכללי, המעשנים סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע. אחוז התלמידים המעשנים גבוה במיוחד בקרב בנים ערבים.

פרק ג' מרחיב את עיקרי העשייה בצה"ל בארבעה נושאים: תיקוף החקיקה הצה"לית ואכיפתה; העלאת המודעות לנזקי העישון לטווח קצר וארוך, למעשנים ולאחרים; צמצום היקף המעשנים בצה"ל על ידי מניעה ראשונית ושניונית; וצמצום החשיפה לעישון כפוי.

פרק ד' מפרט פעולות למניעת עישון של משרדי הבריאות והחינוך והקואליציה למניעת עישון.

משרד הבריאות מוביל ומקדם שיתופי פעולה עם משרדי ממשלה, השלטון המקומי וארגוני חברה אזרחית העוסקים בתחום, ומעורב ברובדי פעולה שונים, כגון חינוך והסברה, סביבות וארגונים נקיים מעישון, פעילות בתחום מניעה וגמילה מעישון, לצמצום תופעת העישון והעלאת המודעות לנזקי העישון. משרד החינוך, בשיתוף עם משרד הבריאות, מוביל את מודל "בית ספר מקדם בריאות" המשמש תשתית בתהליך החינוכי, שמטרתו להטמיע את תחום הבריאות כחלק מהותי המשולב בהוויה הבית-ספרית, יחד עם ההורים והקהילה, מחויב להיות נקי מעישון ולקדם תכניות למניעת עישון, שמפתח המשרד.

פרק ה' מסכם את עיקרי החקיקה בתחום העישון בישראל.

פרק ו' מפרט כיצד מתבצעת אכיפת החקיקה ברשויות המקומיות, כלליה והיקפה, וכיצד משרד הבריאות מקדם אותה. מיעוט רשויות מקומיות מחלק קנסות בהיקפים גדולים, וחלקן לא מעביר דווח שנתי כנדרש בחוק. כמו כן, מתבצעת פעילות בתחום איסור הפרסום והגבלת השיווק של מוצרי טבק ועישון בשיתוף עם נציגויות המכס במעברי הגבול ומענה לפניות ציבור ופניות מגורמים מקצועיים.

פרק ז' מספק תמונת מצב על שירותי הגמילה מעישון בישראל - בהרחבה על פעילות המוקד הטלפוני הלאומי לגמילה מעישון *6800, שירות הניתן מרחוק ובארבע שפות ונותן מענה מותאם לאוכלוסיות ייחודיות כולל מתמודדי נפש - ופעילות קופות החולים וצה"ל, בתחום מניעה וגמילה מעישון, השירותים הניתנים במסגרת "סל הבריאות", היקפי המעשנים שנעזרו בשירותי הגמילה מעישון בשנת הדו"ח ובמצטבר.

פרק ח' מפרט מגוון שיתופי פעולה למניעת עישון וגמילה ממנו, עם ארגוני חברה אזרחית מובילים בתחום: רשת "ערים בריאות" של מרכז השלטון המקומי; האגודה למלחמה בסרטן; המועצה הישראלית למניעת עישון; והמיזם למיגור העישון.

פרק ט' מציג היבטים כלכליים של עישון וצריכת טבק בישראל. הכנסות המדינה ממיסי קנייה על כלל מוצרי הטבק בשנת 2022 היו כ-7.5 מיליארד ₪. הערכת העלות הישירה והעקיפה של נזקי העישון למערכת הבריאות היא כ-1.7 מיליארד ₪ בשנה. עלויות עקיפות נוספות, לכלל המשק, נגרמות כתוצאה מהפסדי פרודוקטיביות, עקב אובדן כושר עבודה וימי מחלה, והן מוערכות בכ-1.9 מיליארד ₪. בנוסף, משקי הבית בישראל הוציאו בשנת 2021 קרוב ל-10 מיליארד ₪ על רכישת מוצרי עישון למיניהם.

בשנת 2022 נצרכו 353,681 אלפי חפיסות סיגריות, 415 טונות טבק לגלגול עצמי, 133,812 ק"ג טבק לנרגילה. בשנת 2022 כמות סיגריות אלקטרוניות ונוזלי מילוי לסיגריות אלקטרוניות שיובאה ירדה חדה, אחרי שבשנת 2021 נרשם שיא ביבוא, של כ-12.5 מיליון יחידות של סיגריות אלקטרוניות.

פרק י' מעדכן שבמהלך שנת 2022 לא התקיימו פגישות בין נציגי משרד הבריאות לנציגי חברות טבק.

לסיכום, על מנת לפעול לצמצום העישון ונזקיו יש להגיע לאחוזי גמילה גבוהים יותר; לצמצם כניסת מעשנים חדשים; ולמנוע חשיפה לעישון כפוי.

פרק א: עישון בקרב האוכלוסייה הבוגרת בישראל

רקע

בימים אלו נערך סקר "ידע, עמדות והתנהגויות בריאות בישראל 2023 (KAP-23), על ידי המרכז הלאומי לבקרת מחלות (המלב"ם). הנתונים המלאים צפויים להתפרסם בדו"ח השר 2023.

סקרי KAP מבוצעים במרכז הלאומי לבקרת מחלות, בשיתוף עם המחלקה לחינוך וקידום בריאות בחטיבת בריאות הציבור, באופן תקופתי. איסוף הנתונים השיטתי, בנושא ידע, עמדות והתנהגויות בריאות בישראל, מספק תשתית מידע לקביעת מדיניות ולקביעת סדרי עדיפות של תוכניות התערבות בקידום הבריאות, ומהווה בסיס לניטור שינויים לאורך זמן.

קישור לנתונים העדכניים נכון להיום ניתן למצוא בדו"ח שר הבריאות לשנת 2021 הכוללים מידע הנאסף במסגרת "סקר בריאות לאומי בישראל-4" (INHIS-4).

<https://www.il.gov.he/department/publications/reports/smoking-2021>

תקציר ממצאים מניטור ביולוגי על חשיפה לעשן טבק סביבתי

משרד הבריאות מבצע סקרים תקופתיים בתחום הניטור הביולוגי, אשר מהווים כלי למדידת חשיפה של הציבור הרחב למזהמים בסביבה. מאז שנת 2011 משרד הבריאות מודד חשיפה של לא-מעשנים בישראל לעשן טבק סביבתי באמצעות מדידת קוטינין בשתן (הקוטינין הוא תוצר פירוק של ניקוטין).

במסגרת התכנית הלאומית לניטור ביולוגי בישראל, הסקר בשנים 2020-2021 כלל 223 מבוגרים ו-166 ילדים. המבוגרים, והוריהם של הילדים, ענו על שאלון מקיף ומסרו דגימות שתן. דגימות השתן הועברו למעבדה לבריאות הציבור של משרד הבריאות ונמדדו בהן ריכוזי קוטינין, שהוא תוצר פירוק של ניקוטין אשר הימצאותו בשתן מצביעה על חשיפה לעשן טבק ב-24 השעות שקדמו למדידה.

נמצא ש-64.5% מהמבוגרים שאינם מעשנים חשופים לעשן טבק סביבתי, כלומר נמצאו בשתן רמות קוטינין שניתן לכמת. הממוצע הגאומטרי של קוטינין מנורמל, במחקר זה, היה נמוך מהממוצע הגאומטרי שנמדד בסקר הקודם, בשנת 2015-2016. בקרב הלא-מעשנים, 46% דיווחו שאסור לעשן בביתם, 48% דיווחו שניתן לעשן רק במרפסת או בחצר הבית, ו-6% מהמשתתפים דיווחו כי ניתן לעשן בכל מקום בבית. נמצא קשר בין מדיניות העישון בבית לבין רמות הקוטינין בקרב מבוגרים לא מעשנים.

בקרוב ילדים, 33% חשופים לעשן טבק סביבתי. נתון זה דומה לאחוז ההורים שדיווחו שהילד חשוף לעישון (34%). הממוצע הגאומטרי של קוטינין מנורמל, במחקר זה, היה נמוך מהממוצע הגאומטרי שנמדד בסקר הקודם בשנת 2015-2016. מספר המעשנים בבית של הילד היה קשור לעלייה ברמת החשיפה לעשן טבק סביבתי, אך ילדים לאם ברמת השכלה גבוהה היו חשופים פחות. בנוסף, ילדים מהמגזר הערבי היו חשופים יותר לעשן טבק סביבתי, בהשוואה לילדים מהמגזר היהודי.

פרק ב: עישון בקרב בני נוער בישראל

בפרק זה מוצג סיכום ביניים של ממצאי המחקר הארצי האחד עשר על בריאות, רווחה, התנהגויות סיכון והיפגעות של בני נוער בישראל, אשר מבוצע כחלק מהסקר הרב-לאומי של ארגון הבריאות העולמי (WHO-HBSC), במימון ובחסות משרד הבריאות ומשרד החינוך. סקר HBSC ישראל מבוצע מידי ארבע שנים ונתונים עדכניים עתידים להתפרסם בשנת 2023, על ידי צוות מחקר בראשותו של פרופ' יוסי הראל-פיש מבית הספר לחינוך באוניברסיטת בר אילן, בשיתוף משרד הבריאות ומשרד החינוך.

המחקר הבין-לאומי מתמקד בתלמידי בית ספר בשלוש קבוצות הגיל: 11.5, 13.5, 15.5. גילאים אלו מקבילים לכיתות ו', ח' ו-י' ברוב המדינות המשתתפות במחקר. בארץ, אנו דוגמים בנוסף גם את הכיתות הגבוהות ("א ו"ב) והחל משנת 2021 נדגמים ברצף כל שכבות הגיל מכיתה ה' ועד י"ב וזאת כדי לקבל תמונת מצב מלאה ומדויקת על הנוער בישראל. בסקר הנוכחי נקבע מינימום של 1,200 תלמידים בכל שכבת גיל, המהווים סך של כ-9,600 תלמידים לכלל המדגם.

בישראל נכללים במסגרת הדגימה רק בתי ספר שבפיקוח משרד החינוך- השייכים לחינוך הממלכתי, הממלכתי-דתי והערבי. בתי הספר בפיקוח משרד הכלכלה ובתי ספר של הזרם העצמאי לא נכללו בדגימה. יחידת הדגימה היא כיתה בשכבה בתוך בית הספר. לאחר שנדגמה כיתה אחת בבית ספר, הורחבה הדגימה לכלל השכבה וזאת כדי לעמוד ביעד הדגימה הארצי. כל התלמידים בשכבה של הכיתה הנדגמת, אשר נכחו ביום העברת השאלונים, נכללו במדגם כנבדקים (למעט תלמידים אשר הוריהם התנגדו, או הם עצמם סירבו להשתתף במחקר).

דו"ח להלן מוצגים נתונים של 2,701 תלמידים אשר נדגמו בדגימה מייצגת מ-44 בתי ספר בחינוך הממלכתי במהלך מאי-יוני 2022 בלבד. המחקר הכולל את כלל המדגם כמפורט לעיל צפוי להסתיים בסוף שנה"ל תשפ"ג והנתונים המלאים, שיתקבלו במשרד הבריאות, צפויים להתפרסם בדו"ח השר 2023.

ממצאי המחקר מספקים מידע עדכני ומהימן על חיי היום-יום של בני הנוער בישראל בתחומים שונים, כגון: דפוסי התנהגויות סיכון לבריאות, סימפטומים פסיכוסומטיים, מצוקות נפשיות, פציעות, מעורבות באלימות, כולל אלימות ברשת, תפיסות אקלים בית-ספרי, מעורבות הורים, דפוסי בילוי, פעילויות פנאי, דפוסי שימוש באמצעי תקשורת אלקטרוניים, מעורבות קהילתית ועוד.

מבוא

תופעת עישון סיגריות הוא אחד מדפוסי ההתנהגות המסוכנים ביותר לבריאות, בהיותו הגורם העיקרי למוות מוקדם ולתחלואה (Lariscy, 2019). לעישון השלכות מזיקות רבות על הבריאות, כגון סוגי סרטן לסוגיו השונים, מחלות לב וכלי דם, מחלות במערכת הנשימה ובעיות פריון ורבייה (CDC, 2007). קיימות עדויות רבות לכך שהתנהגויות עישון מתבססות כבר בגיל ההתבגרות. כך, 16% מהילדים מעל גיל 9 עישנו לפחות סיגריה אחת במהלך חייהם, כאשר 6% מתוכם מוגדרים כמעשנים באופן קבוע ושכיחותם עולה עם הגיל (Evans, O'Farrell, Sheridan & Kavanagh, 2018). קיימת סבירות גבוהה יותר כי התנהגות מזיקה זו תימשך אל תוך הבגרות, מאשר אם ההתנסות הייתה מתחילה בגיל מאוחר יותר. על אף שמחקרים מציגים באופן עקבי וברור את ההשלכות השליליות לבריאות של השימוש בטבק, מתבגרים עדיין נמשכים לחומר זה ורואים בעישון התנהגות מקובלת ובוגרת (Moffitt, 2006; Hublet et al., 2006).

עישון סיגריות בקרב בני נוער נמצא קשור להתנהגויות סיכון רבות, כגון צריכת אלכוהול מופרזת (Alikaşifoğlu et al., 2004), בריונות וקורבנות לבריונות (Vieno, Gini & Santinello, 2011), קיום יחסי מין בגיל צעיר (Godeau et al., 2008), פעילות מינית מסוכנת (Evans et al., 2018), הפרעות אכילה ושביעות רצון נמוכה מן החיים (Shahab & West, 2012). עישון נמצא קשור גם לתלונות תדירות על בעיות בריאות שונות (Botello-Harbaum et al., 2011), פציעות (Pickett et al., 2002) ודימוי עצמי נמוך (Evans et al., 2018). בנוסף, עישון מהווה גורם ניבוי משמעותי לנשירה מבית הספר, להימנעות מרישום ללימודים גבוהים (Cook & Huchinson, 2006) ולתפקוד לקוי בבית הספר (Fuller, 2011).

בדומה לכך, מחקרים מדעיים בנושא עישון נרגילה מדווחים על סיכון בריאותי הדומה בחומרתו לזה שבעישון סיגריות (Cobb et al., 2010; El-Zaatari, Chami & Zaatari, 2015; Raad et al., 2011). על אף ההשלכות השליליות, ובשונה מעישון סיגריות, עישון נרגילה נתפס הן על ידי מתבגרים והן על ידי הוריהם כהתנהגות חברתית שנזקיה אינם משמעותיים (El-Zaatari et al., 2015; Raad et al., 2011) ויש הסוברים כי עישון נרגילה מזיק פחות מעישון סיגריות ולעתים אף נתפס כאלטרנטיבה "בריאה יותר" לכך (Martinasek, McDermott & Martini, 2011). אולם, הספרות המחקרית מלמדת שאין הדבר נכון. מחקרים מראים כי עישון נרגילה קשור אל בעיות בריאות קצרות וארוכות טווח כגון סוגי סרטן, מחלות נשימה, בעיות פריון ובעיות שיניים (Botello-Harbaum et al., 2011). כמו כן, נמצא כי עישון נרגילה מוביל בני נוער להתנסות בהתנהגויות סיכון חמורות יותר (Koren, Harel-Fisch & Amitai, 2008). במחקר שנערך בקרב תלמידים במדינות שונות, נמצא כי שיעור התלמידים המעשנים נרגילה בהווה היה בין 12-15% עוד נמצא, כי עישון נרגילה רווח יותר בקרב בנים, בבתי ספר ציבוריים על יסודיים (בגילאי 16-18 וכי עישון נרגילה נפוץ פי 10 מעישון סיגריות (Akl et al., 2011).

ממצאים עיקריים

הנתונים המובאים להלן לקוחים מסקר HBSC (Health Behavior in School Aged Children) ישראל ה-11 לשנת 2022 והשוואות לשנת 2019 ולשנת 2021 (סקר "קורונה").

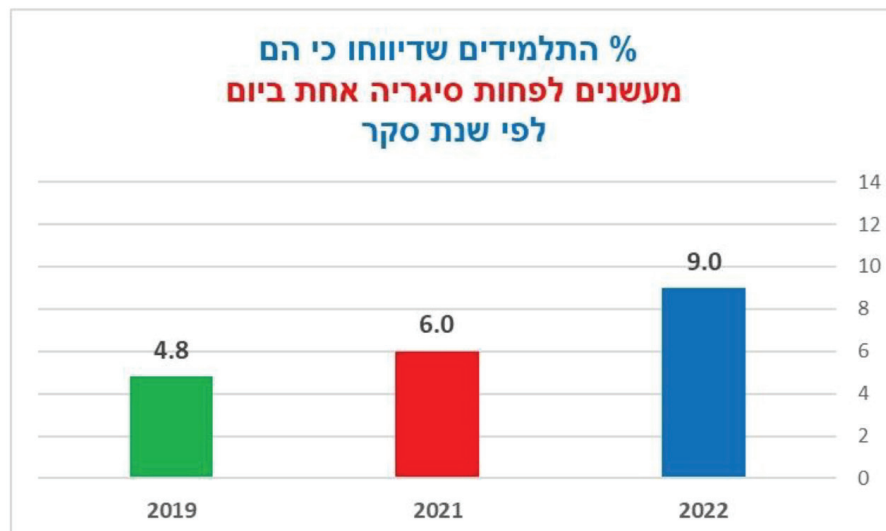
להלן התפלגות התלמידים הנכללים בנתוני הביניים:

טבלה מס' 2.1: התפלגות המדגם לפי כיתה, מגזר ומגדר - לפני שקלול

כיתה	מגזר יהודי (חילוני+דתי)			מגזר ערבי			כל המדגם		
	בנים	בנות	סה"כ	בנים	בנות	סה"כ	בנים	בנות	סה"כ
ה'	194	215	409	16	14	30	210	229	439
ו'	178	205	383	43	82	125	221	287	508
ז'	196	283	479	48	67	115	244	350	594
ח'	149	108	257	14	13	27	163	121	284
ט'	101	201	302	33	32	65	134	233	367
י'	205	253	458	16	35	51	221	288	509
סה"כ משיבים	1023	1265	2288	170	243	413	1193	1508	2701

בשל שיעור נמוך מאוד של נדגמים משכבות יא' ו יב', בשלב זה של המחקר (הנתונים נאספו בתקופת בחינות הבגרות שנה"ל תשפ"ב), הוחלט לכלול בנתוני הביניים רק את שכבות ה' עד י'. הנתונים שיוצגו בדו"ח להלן הם נתונים משוקללים המציגים את המשקל של תתי-האוכלוסיות במדגם לפי גודלן באוכלוסיות היעד, וזאת במטרה לוודא ייצוגיות יחסית מדויקת של תתי-האוכלוסייה.

גרף מספר 2.1: אחוז התלמידים המעשנים לפחות סיגריה אחת ביום, לפי שנת סקר

על פי גרף 2.1 ניתן לראות כי ישנה עלייה באחוז התלמידים המדווחים כי הם מעשנים לפחות סיגריה אחת ביום. כמו כן, נצפה קשר בין תחושות נתק וניכור של תלמידים לבין עישון סיגריות, והם בסיכון של פי 6.9 לעשן סיגריות- הגורם בין הגבוהים מבין התנהגויות הסיכון שנבדקו בסקר.

טבלה מס' 2.2: אחוז התלמידים שעישנו סיגריות לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים, לפי מגזר, מגדר וכיתה:

כיתה	מגזר יהודי			מגזר ערבי			כל המדגם		
	בנים	בנות	סה"כ	בנים	בנות	סה"כ	בנים	בנות	סה"כ
ה-ו	1.5	0.3	0.9	5.5	0.7	3.1	2.7	0.4	1.5
ז-ט	4.6	2.2	3.4	6.3	3.7	4.7	5.1	2.6	3.9
י'	7.1	5.8	6.5	30.6	0.0	15.3	14.4	4.2	9.3
סה"כ %	3.9	2.1	3.0	9.8	2.0	5.8	5.7	2.1	3.9
סה"כ משיבים	1023	1265	2288	170	243	413	1193	1508	2701

- אחוז התלמידים שעישנו סיגריות לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים עומד על 3.9% כאשר אחוז הבנים גבוה מאחוז הבנות ב-3.6%.
- במגזר הערבי אחוז התלמידים שעישנו סיגריות לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים גבוה מאחוז התלמידים במגזר היהודי ב-2.8%.
- האחוז הגבוה ביותר של התלמידים שעישנו סיגריות לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים, על פי הממצאים הינו בקרב בנים מכיתות י' מהמגזר הערבי (30.6%).
- האחוז הנמוך ביותר של התלמידים שעישנו סיגריות לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים, על פי הממצאים הינו בקרב בנות בכיתות י' מהמגזר הערבי (0.00%).

טבלה מס' 2.3: אחוז התלמידים שעישנו נרגילה לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים, לפי מגזר, מגדר וכיתה: (כיתות ז ומעלה)

כיתה	מגזר יהודי			מגזר ערבי			כל המדגם		
	בנים	בנות	סה"כ	בנים	בנות	סה"כ	בנים	בנות	סה"כ
ז-ט	3.3	1.5	2.4	6.3	4.2	5.2	4.3	2.2	3.2
י'	4.5	1.3	2.9	37.1	0.0	18.5	13.9	0.9	7.4
סה"כ %	3.6	1.5	2.5	13.9	3.2	8.5	6.7	1.9	4.3
סה"כ משיבים	651	845	1496	111	147	258	762	992	1754

דו"ח שר הבריאות על העישון בישראל - 2022

- אחוז התלמידים שעישנו נרגילה לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים עומד על 4.3% כאשר אחוז הבנים גבוה מאחוז הבנות ב- 4.8%.
- במגזר הערבי אחוז התלמידים שעישנו נרגילה לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים גבוה מאחוז התלמידים במגזר היהודי ב- 6%.
- האחוז הגבוה ביותר של התלמידים שעישנו נרגילה לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים, על פי הממצאים הינו בקרב בנים מכיתות י' מהמגזר הערבי (37.1%).
- האחוז הנמוך ביותר של התלמידים שעישנו נרגילה לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים, על פי הממצאים הינו בקרב בנות בכיתות י' מהמגזר הערבי (0.00%).

טבלה מס' 2.4: אחוז התלמידים שעישנו סיגריות אלקטרוניות לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים, לפי מגזר, מגדר וכיתה:

כיתה	מגזר יהודי			מגזר ערבי			כל המדגם		
	בנים	בנות	סה"כ	בנים	בנות	סה"כ	בנים	בנות	סה"כ
ה-ו	2.9	0.6	1.8	6.8	4.1	5.5	4.1	1.9	3.0
ז-ט	4.6	4.4	4.5	4.7	3.7	4.2	4.8	4.0	4.4
י'	9.1	6.5	7.8	30.6	0.0	15.3	15.3	4.6	10.0
סה"כ %	4.7	3.4	4.1	9.5	3.3	6.2	6.2	3.3	4.8
סה"כ משיבים	1023	1265	2288	170	243	413	1193	1508	2701

- אחוז התלמידים שעישנו סיגריות אלקטרוניות לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים עומד על 4.8% כאשר אחוז הבנים גבוה מאחוז הבנות ב-2.9%.
- במגזר הערבי אחוז התלמידים שעישנו סיגריות אלקטרוניות לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים גבוה מאחוז התלמידים במגזר היהודי ב-2.1%.
- האחוז הגבוה ביותר של התלמידים שעישנו סיגריות אלקטרוניות לפחות 6 ימים במהלך 30 הימים האחרונים, על פי הממצאים הינו בקרב בנים מכיתות י' מהמגזר הערבי (30.6%).

טבלה מס' 2.5: מדדי צריכת מוצרי עישון לפי שנה, מגזר ומגדר

(ההשוואה מתייחסת לכיתות ו', ח' ו' בלבד, בסקר 2021 ללא כיתה ו' במגזר הערבי)

מדד	סה"כ			בנים			בנות			מגזר יהודי			מגזר ערבי		
	2019	2021	2022	2019	2021	2022	2019	2021	2022	2019	2021	2022	2019	2021	2022
עישון סיגריות לפחות פעם בשבוע	4.8	6.0	9.0	7.3	8.9	13.0	2.2	2.7	5.0	3.6	4.2	7.3	7.3	12.1	13.2
עישון סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע ¹	-	6.5	5.3	-	7.5	7.5	-	5.4	3.1	-	4.6	4.8	-	13.0	6.3
עישון נרגילה לפחות פעם בשבוע ²	6.2	6.5	5.3	8.4	8.9	9.4	4.0	3.8	1.1	2.6	3.6	2.9	14.0	15.4	10.9

¹ לא נבדק בשנת 2019. בסקר של 2022 לפחות פעם בשבוע שווה ערך ל-6 או יותר ימים בחודש האחרון

² בסקר 2022 כיתות ז' ומעלה. בסקר 2022 פעם בשבוע שווה ערך ל-6 או יותר ימים בחודש האחרון

- על פי הנתונים, משנה לשנה מסתמנת עלייה מתונה באחוז התלמידים המעשנים סיגריות לפחות פעם בשבוע. כאשר הפער בין השנים 2019 ל-2022 באופן כללי עומד על 4.2%. הפער הגבוה ביותר בין השנים 2019 - 2022 במדד זה נרשם במגזר הערבי ועומד על עלייה של 5.9% בשנת 2022 לעומת 2019.
- האחוז הגבוה ביותר של תלמידים המעשנים סיגריות לפחות פעם בשבוע הינו בשנת 2022 במגזר הערבי (13.2%).
- בשנת 2022 לעומת השנה שקדמה לה, מסתמנת מגמת ירידה באחוז התלמידים, הכללי, המעשנים סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע.
- בשנת 2022 חלה ירידה משמעותית, לעומת השנה שקדמה לה, בעיקר בקרב תלמידים מהמגזר הערבי, באחוז התלמידים המעשנים סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע, הפרש של כ-6.7%.
- בשנת 2022 לעומת השנה שקדמה לה, מסתמנת מגמת ירידה באחוז התלמידים, הכללי, המעשנים סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע.
- הירידה המשמעותית ביותר על פי הנתונים הינה במגזר הערבי עם ירידה של 4.5% בשנת 2022 לעומת שנת 2021 באחוז התלמידים, הכללי, המעשנים סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע. עם זאת, יש לציין כי במגזר הערבי, גם בשנת 2022, אחוז התלמידים המעשנים סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע, הוא הגבוה ביותר, על פי הנתונים.

סיכום ומסקנות

פרק זה כלל שאלות אודות התנסות ותדירות עישון מוצרי טבק ועישון בקרב ילדים ובני נוער.

על פי הנתונים, משנה לשנה מסתמנת עלייה מתונה באחוז התלמידים המעשנים סיגריות לפחות פעם בשבוע. כאשר הפער בין השנים 2019 ל-2022 באופן כללי עומד על 4.2%. הפער הגבוה ביותר בין השנים 2019 - 2022 במדד זה נרשם במגזר הערבי ועומד על עלייה של 5.9% בשנת 2022 לעומת 2019.

האחוז הגבוה ביותר של תלמידים המעשנים סיגריות לפחות פעם בשבוע הינו בשנת 2022 במגזר הערבי (13.2%).

בשנת 2022 לעומת השנה שקדמה לה, מסתמנת מגמת ירידה באחוז התלמידים, הכללי, המעשנים סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע.

בשנת 2022 חלה ירידה משמעותית לעומת השנה שקדמה לה, בעיקר בקרב תלמידים מהמגזר הערבי, באחוז התלמידים המעשנים סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע, הפרש של כ-6.7%.

בשנת 2022 לעומת השנה שקדמה לה, מסתמנת מגמת ירידה באחוז התלמידים הכללי, המעשנים סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע.

הירידה המשמעותית ביותר על פי הנתונים הינה במגזר הערבי עם ירידה של 4.5% בשנת 2022 לעומת שנת 2021 באחוז התלמידים, הכללי, המעשנים סיגריות אלקטרוניות, לפחות פעם בשבוע. אם זאת יש לציין כי במגזר הערבי גם בשנת 2022 אחוז התלמידים המעשנים סיגריות אלקטרוניות לפחות פעם בשבוע הגבוה ביותר על פי הנתונים.

לצד נתוני ה-HBSC הנאספים ברמה הלאומית, משרד הבריאות בוחן את הנתונים העולמיים בתחום מוצרי העישון החדשים בקרב בני נוער בפרט. במקביל מקדם המשרד סקר בקרב בני נוער וצעירים בחברה החרדית וקבוצות מיקוד בקרב בני נוער בחברה הכללית, היהודית והערבית.

פרק ג: תופעת העישון בצה"ל

מבוא

צה"ל ניטר את מצב העישון בקרב חיילים בשירות חובה החל משנת 1980 ועד לשנת 2012, באמצעות סקר מעקב בריאות שנתי. הסקר בחן את הרגלי הבריאות בקרב המתגייסים לצה"ל ובקרב המשתחררים ממנו במדגם שיטתי של 5%. בסקר נשאלו החיילים, בין השאר, על דפוסי העישון שלהם בהווה ובעבר, לרבות היקף (תדירות וכמות) העישון וגיל התחלת העישון. בין השנים 2012-2016 לא בוצע סקר הרגלי בריאות בקרב המשתחררים בשל שינוי בתהליך השחרור מצה"ל, אך משנת 2016 ואילך חודש ביצוע הניטור בקרב 5% מהמתגייסים. נתונים אלה שימשו בסיס לפרק זה.

בנוסף, צה"ל ממשיך לבצע ניטור של שיעורי העישון בקרב אנשי הקבע העוברים בדיקות תקופתיות, במסגרת המרכז לבדיקות תקופתיות.

פעילות צה"ל בנושא צמצום העישון

עיקרי העשייה מתמקדים בארבעה נושאים: תיקוף החקיקה הצה"לית בתחום ואכיפתה, העלאת המודעות באשר לנזקי העישון לטווח קצר וארוך, למעשנים ולסביבתם, צמצום היקף המעשנים בצה"ל על ידי מניעה ראשונית ושניונית וצמצום החשיפה לעישון כפוי.

צה"ל פועל למניעת העישון באמצעות ארבע זרועות:

1. ענף בריאות הצבא בחיל הרפואה, העוסק בקידום מדיניות למניעת עישון וגמילה מעישון,

ניטור ומחקר.

2. הפרקליטות הצבאית, המופקדת על עיגון החקיקה האזרחית בתחום מניעת העישון בפקודות מטכ"ל.

3. גורמי אגף כוח אדם האחראים על הפקודות והפעולות.

4. המפקדים.

במהלך שנת 2021, התחילה עבודת מטה רחבה בנושא סל הגמילה מעישון בצה"ל. בשנת 2022 המשיכה עבודת המטה אשר כוללת הרחבת ייעוץ אישי לכלל יחידות צה"ל, על ידי הכשרת סגלי הרפואה למתן ייעוץ לגמילה מעישון.

בנוסף, חיל הרפואה השיק תכנית להעסקת מנחים לגמילה מעישון ולשיפור מקצועיות השירות הניתן לחיילים.

כחלק מהתכנית, בשנת 2022 הוכנסו תחליפי ניקוטין לוועדת הסל הצה"לית, כך שהחיילים יוכלו לקבל את הטיפול ללא עלות.

חקיקה ואכיפה בתחום העישון בצה"ל

במשך כל השנה כמו בכל שנה, מתבצעת פעילות שוטפת הכוללת הסברה להעלאת מודעות לנזקי העישון-הרצאות בנושא נזקי העישון, הקמת דוכנים ועמדות הסברה ורישום לסדנאות גמילה בימי בריאות וספורט ביחידות צה"ל ובמרפאות מרכזיות של חיל הרפואה. פעילות זו מבוצעת על ידי מנחי גמילה מעישון, סגלי הרפואה ביחידות וכן על ידי נציגים או מתנדבים מטעם האגודה למלחמה בסרטן אשר פועלים בשיתוף פעולה מוצלח עם חיל הרפואה.

חיל הרפואה בחר למקד את מאמץ ההסברה והגברת המודעות אצל חיילים בתקופת ההכשרה, מתוך הבנה שזוהי תקופה בה חלק ניכר מהחיילים מתחילים לעשן. זאת על ידי הכנסה הדרגתית של תכני חובה בנושאי מניעה ונזקי עישון.

בנוסף, מופצים מעת לעת עלוני הסברה בנושא העישון בכלל ויחידות צה"ל דרך ערוצי מדיה שונים וניתן דגש מיוחד לעשייה בתחום במסגרת היום הבינלאומי ללא עישון, בו גם מופצת אגרת מידע לכלל המשרתים מטעם ראש מדור חיילי (רמ"ח) שירותי הבריאות בצה"ל.

בתחום מודעות סגלי הרפואה, נמשכת העבודה להעצמת נאמני הבריאות הקיימים ביחידות השונות, לטובת העברת הסברות ופעילויות בתחום. מתוכננת הכשרת סגלי רפואה נוספים לביצוע התערבויות ראשוניות בתחום הגמילה מעישון, בדגש על רופאים ואחים ראשוניים במרפאות צה"ל, זאת במטרה להגיע ליעד של יועץ לגמילה מעישון בכל יחידה בצה"ל. בנוסף, בוצעו הסברות מעמיקות לחובשים בכירים, בהכשרות ובמרפאות השונות, מתוך הבנה כי לאלו יכולת השפעה מרובה על התנהגות החיילים.

ביום הבינלאומי ללא עישון מתקיימים בצה"ל פעילויות מגוונות כדוגמת פעילויות הסברה והדרכה לכלל המשרתים, העברת הרצאות בנושא נזקי העישון ומניעתן, ריכוז מאמץ ברישום מעשנים לסדנאות גמילה מעישון וייעוץ אישי במרפאה והקרנת סרטונים ומצגות הסברה במסכים במרפאות.

בימים אלו, עוד מתקיימת עבודת מטה לעדכון הוראת קרפ"ר 606.001.1 בנושא חינוך וקידום בריאות. העדכון יכלול התייחסות נרחבת לפעילויות הסברה ומניעה בנושא עישון.

1. צמצום היקף המעשנים בצה"ל, ע"י מניעה ראשונית ושניונית, גמילה מעישון בצה"ל.
2. מחקר.
3. חיל הרפואה ממשיך לעסוק באיסוף ותחקור מידע בתחום העישון במסגרות השונות למטרות למידה והתווית תכניות התערבות בהתאם לממצאים.
4. מיקוד המחקר בשנים הקרובות הינו בהשפעת העישון על כשירות הלוחם, השפעת שינויי מדיניות בנושא צמצום העישון בצה"ל על היקפי העישון והחשיפה לעישון הסביבתי וכן שותפות בבחינת שיטות נוספות לגמילה מעישון ובפרויקטים לאומיים.
5. חוק למניעת העישון במקומות ציבוריים והחשיפה לעישון, התשס"ח - 2008, קובע כי במקום בו משרתים אנשי צבא וכוחות ביטחון אחרים, ייקבעו הוראות פנימיות של גופים אלו בדומה להוראות לגבי איסור העישון הקיימות בחוק, כשהאכיפה תעשה על פי פקודות פנימיות של גופים אלה.
6. בנוסף, נאסרה הצבת מכונות מכירת טבק, ובכלל זה סיגריות, בבסיסי צה"ל, בעקבות התיקון בחוק משנת 2014 אשר אוסר הצבת מכונות אלו בבתי ספר ובמוסדות חינוך. בהתאם להנחיית משרד הבריאות להפסקת מכירת טבק בשטחי בתי החולים הופסקה מכירת סיגריות בחנויות הממכר

הצבאיות בארבעת יחידות הרפואה (מרפ"א/חר"פ לשעבר) של צה"ל. בשנת 2017 התקבלה החלטת רמטכ"ל לפעול לקידום חזון של "צה"ל נקי מעישון" לצמצום תופעת העישון בצה"ל. התוכנית כוללת התמקדות במניעת התחלת העישון, עם מרכיבים כגון הפסקה הדרגתית של מכירת סיגריות ביחידות צה"ל, אכיפת איסור עישון למניעת העישון הכפוי, הגדרת יחידות צה"ל כיחידות ללא עישון פרט למקומות המוגדרים ועוד.

7. החל מ-1 בנובמבר 2017 הופסקה מכירת סיגריות ב-56 בסיסי צה"ל (יחידות עורפיות) אשר הייתה פעימה ראשונה בתוכנית. בפברואר 2018 גם קריית ההדרכה, בסיס ההכשרות הגדול בצה"ל, הפסיק את מכירת הסיגריות בחנויות בבסיס. בהמשך, תתבצע הפעימה הבאה בתוכנית, כאשר היעד הסופי עליו סוכם הינו הפסקה מלאה של מכירת סיגריות בכלל יחידות צה"ל.

8. נמשכת עבודת מטה בשיתוף פעולה עם אגף כוח אדם על המשך הסדרת האכיפה של עישון במקומות ציבוריים על ידי מנגנוני האכיפה הפנימיים הקיימים בצה"ל.

מחקר

מיקוד המחקר בשנים הקרובות הינו בהשפעת העישון על כשירות הלוחם, השפעת שינויי מדיניות בנושא צמצום העישון בצה"ל על היקפי העישון והחשיפה לעישון סביבתי וכן שותפות בבחינת שיטות נוספות לגמילה מעישון ובפרויקטים לאומיים.

סדנאות גמילה מעישון

משנת 2001 מתקיימות בצה"ל סדנאות גמילה מעישון לחיילי החובה והקבע. הסדנאות מועברות על ידי מנחי גמילה מעישון, בשירות סדיר ומילואים, אשר עברו הסמכה מקצועית בצה"ל. כל מנחה מוסמך לגמילה מעישון רשאי להמליץ על טיפול תרופתי למשתתפי הסדנא, על פי המוגדר בסל הבריאות.

בשנים האחרונות הולך וגובר הביקוש לתהליך גמילה אישי, זאת בשל הצורך להתאים את המענה לחיילים ואנשי הקבע המשרתים ביחידות המרוחקות וצרכי פעילות מבצעיים של יחידות צה"ל.

התרופות המסייעות בתהליך הגמילה מעישון הקיימות בסל הבריאות, ניתנות כיום בצה"ל ללא עלות כספית עבור המשתתפים.

מתן טיפול תרופתי לנגמלים מעישון במסגרת ביצוע ייעוץ גמילה פרטני אושר במסגרת דיוני סל התרופות בצה"ל בתחילת שנת 2018.

בשנת 2022 בוצעו 7 סדנאות גמילה קבוצתיות ביחידות השונות, בנוסף לתהליכי הגמילה האישית.

הכשרת מנחי סדנאות לגמילה מעישון

מערך המנחים לגמילה מעישון בצה"ל נכון לסוף שנת 2022 מונה כ-10 מנחים פעילים בשירות סדיר ובמילואים. בנוסף למנחים, פזורים ביחידות השונות רופאי יחידה ואחים ואחיות שהוסמכו לביצוע ייעוץ אישי לגמילה מעישון במסגרת תפקידם.

במהלך 2022 הועברה תכנית הכשרה רחבה עבור רופאים ואחים ראשוניים אשר ישמשו כיועצים לגמילה מעישון ביחידות, כיום ישנם כ-100 יועצים ויועצות אישיים לגמילה מעישון.

פרק ד: פעולות למניעת העישון ונזקיו בישראל

מבוא

השימוש במוצרי עישון וטבק גורם לתחלואה קשה, לנכות ואף למוות. ההערכות הן שבישראל יש כ-20% מעשנים באוכלוסייה הבוגרת, וכי העישון אחראי לכ-8,000 מקרי מוות בשנה, כ-800 מהם בקרב לא-מעשנים שנחשפו לעישון של אחרים (עישון כפוי). העישון אחראי למגוון רחב של מחלות קשות ונכויות, בין השאר מחלות ממאירות, מחלות לב וכלי דם ובכללן שבץ מוחי, מחלות נשימה, סוכרת ועוד.

פעולות משרד הבריאות

משרד הבריאות פועל לתיאום בין כלל הגופים המעורבים בתחום של מניעת העישון בארץ. המשרד מקדם שיתופי פעולה עם הגופים השונים העוסקים בתחום ומעורב ברובדי פעולה שונים, כגון חינוך והסברה, הרצאות בקהילה בתחום מניעה וגמילה מעישון, פיתוח תכניות חינוכיות, יצירת סביבות וארגונים נקיים מעישון, פעילות בתחום מניעה וגמילה מעישון ברשויות המקומיות באמצעות התכנית הלאומית "אפשריבריא" ורשת ערים בריאות, הכשרת פקחים בתחום אכיפת העישון ועוד.

כך לדוגמה ה"קול קורא" של "אפשריבריא" לרשויות המקומיות, המגדיר בתנאי הסף שלו את הדרישה לעמידה של ראש הרשות המקומית בחובת הדיווח שלו לשר הבריאות על אכיפת חוק מניעת העישון בתחומי הרשות.

פעילויות משרד הבריאות למניעת העישון נעשית באמצעות המחלקה לחינוך ולקידום הבריאות, הלשכה המשפטית, אגף הסברה ויחסים בינלאומיים, אגף הדוברות, אגף אכיפה ופיקוח, המחלקה לאם, לילד ולמתבגר, לשכות הבריאות המחוזיות והנפתיות ובאמצעות התכנית "אפשריבריא" – התכנית הלאומית לעידוד אורח חיים פעיל ובריא.

משרד הבריאות מקיים שיתופי פעולה עם משרדי ממשלה נוספים בתחום מניעת העישון וביניהם, משרד החינוך, משרד המשפטים, משרד הרווחה והביטחון החברתי, משרד האוצר, נציבות שירות המדינה וכן עם המרכז לשלטון המקומי.

כמו כן, קיימים שיתופי פעולה עם ארגוני חברה אזרחית בתחום מניעת העישון, צמצום תופעת העישון והעלאת המודעות לנזקי העישון.

מערכת הבריאות מספקת מענה לציבור המעשנים המבקשים להיגמל מעישון בדרכים שונות, לרבות סבסוד סדנאות גמילה מעישון, מענה תרופתי, תחליפי ניקוטין ועוד.

בהיבט של גמילה מעישון בקרב בני נוער, משרד הבריאות מקדם בניית תכנית ייחודית וייעודית שתיתן מענה מספק לבני נוער המכורים לעישון כיצד להיגמל מעישון, וזאת בשיתוף עם משרד החינוך.

מוקדים טלפוניים לגמילה מעישון המשתמשים בפרוטוקולי טיפול ייעודיים לבני נוער מהווים אפשרות מבטיחה נוספת לסיוע בגמילה מעישון לבני נוער. המוקד הטלפוני הלאומי לגמילה מעישון של משרד הבריאות מאפשר תמיכה לבני נוער במסגרת תהליך יעוץ פרטני ייעודי (נדרשת הסכמת הורים להשתתפות בתכנית). נתונים לגבי מספר הפונים ותהליכי הליווי טרם פורסמו בפילוח לפי אוכלוסיות.

משרד החינוך

משרד החינוך שותף לגורמים השונים הממלכתיים והוולונטריים למאמץ לקדם את בריאות החברה בישראל ולהביא להפחתה בשיעורי העישון.

לצורך יישום המדיניות בתחום זה פועל משרד החינוך בשיתוף הגופים הנוגעים בדבר מחוץ למשרד, ובהם המחלקה לחינוך וקידום הבריאות במשרד הבריאות, האגודה למלחמה בסרטן, המיזם למיגור העישון, הליגה למחלות ריאה ושחפת, קופות החולים, רשת ערים בריאות, הקואליציה למניעת עישון ועוד.

מדיניות משרד החינוך, בנושא עישון במוסדות חינוך ומניעת עישון, מתפרסמת בחוזרי מנכ"ל. החוזרים כוללים:

- הנחיות בדבר איסור העישון במוסדות חינוך בהתאם להרחבת החוק האוסר עישון במקומות ציבוריים.
- תוכניות חינוכיות בשכבות הגיל השונות על מנת להגביר את הידע והמודעות לנזקי העישון במטרה להפחית את מספר הצעירים המתנסים בעישון והנכנסים למעגל המעשנים.
- מינוי אחראי בית ספרי לנושא מניעת שימוש בטבק, אלכוהול וסמים והגדרת תפקידו - חוזר מנכ"ל תשס"ד/7 (א).
- הנחיות לבתי הספר לקראת היום הבינלאומי למניעת עישון - מופצות מידי שנה.

מדיניות משרד החינוך בנושא קידום בריאות באה לידי ביטוי באמצעות **בתי ספר מקדמי בריאות. בשיתוף משרד הבריאות והתוכנית הלאומית "אפשריבריא"**: בתי ספר מקדמי בריאות הם מוסדות חינוך המתאפיינים בתפיסה ייחודית המדגישה את המבנה הארגוני של בית הספר ואת סביבתו החברתית והפיזית, במטרה לטפח את הפרט, לקדם את איכות חייו ואת מצב בריאותו ולתרום לאורח החיים של קהילת בית הספר. בית ספר מקדם בריאות משמש תשתית בתהליך חינוכי שמטרתו להטמיע את תחום הבריאות כחלק מהותי המשולב בהוויה הבית-ספרית. בית הספר נדרש להתחייב לאגד את צוות בית ספר, יחד עם ההורים ועם הקהילה, במטרה לפתח ולטפח את בית הספר כמקדם בריאות. אחד התנאים לקבלת הכרה בבתי ספר כמקדמי בריאות הוא הפיכתם לנקיים מעישון וכאלה המקדמים תכניות למניעת עישון.

משרד החינוך מפעיל ומקדם מגוון תוכניות התערבות לקידום הבריאות:

הגוף האחראי לפיתוח התוכניות החינוכיות מטעם המשרד הינו היחידה למניעת סמים, אלכוהול טבק והתנהגויות ממכרות בשירות הפסיכולוגי ייעוצי (שפ"י).

תכנית ה**"חות שבדרך"** (כישורי חיים), שפועלת במערכת החינוך, הינה תוכנית התפתחותית - מהקדם יסודי ועד י"ב - לפיתוח כשירות רגשית-חברתית של תלמידים ולחיזוק יכולתם להתמודד עם מצבי חיים שונים. התוכנית, המותאמת תרבותית לקבוצות ולמגזרים - חינוך ממלכתי, ממלכתי-ערבי, ממלכתי דתי וחרדי, מציעה שיעורים ומערכים מובנים לשיחה בכיתה על מגוון נושאים המותאמים לשלב ההתפתחותי, ואודות מצבים אליהם נחשפים התלמידים, ביניהם גם תופעת עישון סיגריות, נרגילות וסיגריות אלקטרוניות. מטרת התכנית לטפח בקרב התלמידים כישורים, ערכים ומיומנויות שיסייעו להם להתמודד ולקבל החלטה שקולה ומבוססת, לחיות חיים בריאים ולהימנע משימוש בחומרים מזיקים.

בתי הספר מפעילים את התוכניות באמצעות מב"סים (מובילים בית ספריים), יועצים ומחנכים שהוכשרו לכך על ידי מערך ההדרכה של היחידה למניעת השימוש בסמים. התוכניות משלבות מרצים אורחים, סרטים, הצגות וכדומה. בכל יחידת לימוד קיימים מספר שיעורים וסדנאות המאפשרים לתלמידים להתחבר אישית לנושא בדרך חווייתית ולחשוב באופן רפלקטיבי על החוויה. הידע והמושגים הרלוונטיים לשיעור מוצגים בפניהם, מתקיים דיון, מועברים מסרים ומתקיים סיכום המאפשר שיחה על יישום הנלמד.

תכנית "הכו"חות שבדרך" - התערבות אוניברסלית למניעת עישון על פי שכבות הגיל:

• קדם יסודי

"יום של תכלת" - תכנית שמטרתה העיקריות הן פיתוח מודעות וערנות לשמירה על הגוף ולמניעת השימוש בחומרים מסוכנים, ופיתוח כישורי חיים, כגון: אחריות אישית, תהליך קבלת החלטות, עמידה בפיתוי ופנייה לעזרה. התכנית במתכונתה החדשה פותחה בשיתוף פעולה של משרד החינוך: שפ"י, האגף הקדם יסודי והרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול.

• בתי הספר היסודיים

כיתה ב' - "שומרים על עצמנו" - שימוש נבון בחומרים, הימנעות משימוש בחומרים וחפצים מסוכנים.

כיתה ד' - "חומרים מסכנים" - שומרים על עצמנו - חומרים מסוכנים בבית, התמודדות עם עישון כפוי.

כיתה ו' - "מפזרים את מסך העשן" - מתבגרים ללא סיכונים. במסגרת שיעורי הכ"חות שבדרך, התלמידים לומדים באמצעות מרכז למידה בנושא מניעת עישון שהופק בשיתוף פעולה עם משרד הבריאות והאגודה למלחמה בסרטן. מרכז הלמידה מאפשר למידה עצמית ומאפשר להרחיב את השיח שבין המורים לתלמידים על ההשפעה המזיקה של העישון, תוך פיתוח כישורי התמודדות מול פיתויים והשפעות חברתיות, בדרך של למידה חווייתית.

המרכז כולל מספר "תחנות" ללמידה עצמאית העוסקות בנושאים: לעשן או לא לעשן? שאלון מידע על עישון טבק ונרגילות, "בלי לחץ" על השפעה חברתית, מה מסתתר מאחורי הפרסומות, שואפים ליצור - עיצוב כרזות נגד עישון, איסור העישון במקומות ציבוריים והשפעת מפגע בדלי הסיגריות על הקיימות.

מרכז הלמידה יעבור שינוי ויהווה מרכז טכנו-פדגוגי חדשני, הפיתוח בשיתוף עם מט"ח.

• חטיבת הביניים

כיתה ז' - "מתבגרים בבריאות" - מניעת עישון סיגריות וסיגריות אלקטרוניות.

"זהירות נרגילה" - התוכנית עוסקת בתופעת עישון הנרגילות, בירור עמדות, מיתוסים ומסרים מסולפים הקשורים בעישון, עמידה בלחץ חברתי וכן בהקניית מידע על נזקי העישון לכושר הגופני, למערכת הנשימה, למערכת כלי הדם ולהתפתחות המינית.

כיתות ח' - ט' - שיעורים בנושא סיגריות אלקטרוניות ונרגילות.

• החטיבה העליונה

כיתות י' - יא' - "מתבגרים מתגברים": בירור עמדות כלפי עישון, מידע על נזקי העישון כולל ההשפעות של סיגריות אלקטרוניות, דימוי עצמי ושייכות חברתית.

עישון נרגילה - מידע אודות הקשר בין עישון נרגילה לבין נגיף הקורונה.

שותפות הורים בתוכניות - כחלק בלתי נפרד מהתוכניות מתקיימות פעילויות להורים ולעיתים פעילויות משותפות להורים ותלמידים. מטרתן להגביר את מודעות ההורים לתפקיד ההורי בגיבוש עמדות בנושא שימוש בחומרים, ביניהם טבק, לאפשר תקשורת הורים וילדים על תרבות הפנאי, להדגיש את חשיבות הנוכחות ההורית ושל תקשורת מיטיבה, כתשתית ליווי הילדים בתהליכי קבלת החלטות להפחתת התנהגויות סיכון בכלל ושימוש בחומרים בפרט.

דגש מיוחד מושם על פיתוח מנהיגות נוער "עמיתים ומשפיעים", שהם תלמידים נבחרים "מובילי דעה", הבוחרים לקבל על עצמם אחריות להוביל עמדה השוללת שימוש בחומרים, לרבות עישון טבק, וביכולתם להשפיע על נורמות בקרב קבוצת השווים. העמיתים עוברים הכשרה ומשולבים יחד עם הצוות החינוכי בהעברת התוכניות ובהסברה. התוכנית היא חלק מתפיסה כוללת הרואה חשיבות במעורבות התלמידים ואחריותם. בתוכנית זו תלמידים "עמיתים" מלמדים את חבריהם, בתמיכת מחנכים, מורים ויועצים, לאחר שהוכשרו לכך במסגרת סמינרי עמיתים.

הפעילויות כוללות הקניית מידע על נזקי העישון, לרבות עישון נרגילה וסיגריות אלקטרוניות, הן מאפשרות העלאת סוגיות התפתחותיות, התנהגותיות וערכיות, כגון: דרכי התמודדות במצבי לחץ ומשבר, השפעת הקבוצה על אופן הביטוי, התנהגויות סיכון ומיומנויות לזיהוי, המסרים והמניעים של הפרסומות והשפעתן על היחיד, התמודדות עם פיתויים ותהליכי קבלת החלטות, והן מיועדות לפיתוח כישורי חיים.

גם השנה בהכשרות העמיתים הושם דגש על קבלת מידע בנושא סיגריות אלקטרוניות ועל תפיסת המסוכנות של עישון סיגריות אלקטרוניות בקרב מתבגרים, זאת לאור העלייה בשיעורי העישון בקרב מתבגרים.

תכנית אופ"י - תוכנית מניעה שניונית לשינוי ולאומון ופיתוח יכולות התמודדות:

תכנית אופ"י הינה התערבות מותאמת לתלמידים על סף סיכון וביסכון. תכנית התערבות קבוצתית חינוכית-טיפולית, מבוססת גישה קוגניטיבית-התנהגותית, המועברת על ידי צוות טיפולי בביה"ס (יועץ חינוכי/פסיכולוג/עו"ס). התכנית מיועדת לתלמידים בחטיבה העליונה והכיתות הגבוהות בחטיבת הביניים, המעורבים בשימוש בטבק, אלכוהול וסמים, הבוחרים מרצונם לנסות ולעשות שינוי בהתנהגות הלא רצויה.

פעולות ייחודיות במשרד החינוך:

- בסמוך ליום הבינלאומי ללא עישון מתפרסמות הנחיות בחוזר מנכ"ל לבתי הספר בתי הספר המנחה אותם לעסוק בנושא ולהגביר את הידע והמודעות של התלמידים לנזקי העישון.
- לתכנית התהליכית והמתמשכת בבתי הספר במסגרת תכנית כישורי חיים מתווספות פעילויות ייחודיות כגון: הרצאות וסדנאות של האגודה למלחמה בסרטן.
- באתר [שפ"ינט](#) מתפרסמים חומרי למידה והדרכה בנושא מניעת עישון סיגריות ונרגילות לצוותים חינוכיים, ולעבודה עם תלמידים במסגרת התוכנית הכ"חות שבדרך.

סיכום פעילויות בנושא מניעת עישון בתשפ"ב:

- גם בשנה"ל תשפ"ב, לאור מגבלות הקורונה, התקיימה התחרות הארצית לתוכניות למניעת עישון ע"ש ד"ר מרקוס לבתי הספר המצטיינים בתוכניות למניעת עישון, באופן מקוון. התחרות מתקיימת מדי שנה בסמוך ליום הבינלאומי ללא עישון בשיתוף הליגה למחלות ריאה ושחפת והאגודה למלחמה בסרטן.

בתחרות לקחו חלק בתי"ס רבים מרחבי הארץ, שהציגו סרטונים מגוונים וכרזות יצירתיות עם מסר של מניעת עישון.

תשעה בתי"ס הגיעו לגמר בתחרות:

ממחוזות צפון וחיפה: מקיף ראמה, חט"ב דיר אלאסד, אבן סינא, מקיף דתי אריאל (חיפה), יש"י חדרה (חיפה);

ממחוז מרכז: זלמן ארן, תיכון רבין, חט"ב אילן רמון;

מהמחוז ההתיישבותי: ימין אורד.

- **"עמיתים ומשפיעים"** – בסמינרים אלה תלמידים רכשו ידע אודות נזקי העישון והובילו פעילויות מניעה בבתי הספר, וכן הובילו יצירת תוצרים בעלי מסר ל"קבוצת השווים" להימנע מהתחלת העישון. במהלך שנת תשפ"ב התקיימו 13 סמינרים בהם לקחו חלק 2,204 תלמידים, מתוכם ששה סמינרים בחברה הערבית.
- **אופ"י** – אימון ופיתוח יכולות התמודדות: בתשפ"ב עסקו בנושא העישון ב-40 קבוצות אופי בהן השתתפו 509 תלמידים. הקבוצות מהוות מרחב לשיח על התנהגות לא רצויה בה רוצים לעשות שינוי. רבים מהתלמידים נעזרים בקבוצה על מנת להפחית ולהפסיק לעשן.
- **היום הבינלאומי ללא עישון** – במאי 2022, ארגון הבריאות העולמי בחר להדגיש את הנושא: "לכל אורך מחזור חיי המוצר, הטבק מזהם את כדור הארץ ופוגע בבריאות בני האדם" הנושא הוטמע כחלק מתפיסת משרד החינוך בתוכניות המניעה והטיפול. נכתבו מערכים לבתי הספר בנושא ונערכו פעילויות שונות בבתי הספר ברחבי הארץ.
- מדריכי ההסברה של האגודה העבירו 1432 הדרכות בנושא נזקי עישון, מניפולציות של חברות הטבק ואורח חיים בריא. **בתי ספר מקדמי בריאות**: עד סוף תשפ"ב הוכרו 1698 בתי ספר כמקדמי בריאות.
- **מב"ס** – מוביל בית ספרי: 1362 מב"סים פעלו בחינוך העל יסודי מניעת השימוש בסמים, אלכוהול וטבק.

הכשרות והדרכות לצוותי חינוך בתשפ"ב

- מתקיימות **הכשרות והדרכות לצוותי חינוך**, בהם מב"סים (מובילים בית ספריים לקידום ותכלול תכנית כישורי חיים ומניעת השימוש בסמים, אלכוהול, טבק, התנהגויות ממכרות והתנהלות ברשת), יועצים חינוכיים, מורים וצוותי חינוך, בנושא מניעת עישון במטרה לפתח את המסוגלות של הצוותים לקיים שיח רלוונטי עם התלמידים על מצבי חיים ושימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים בתשפ"ב התבצעו ליווי והדרכה ל-1,362 **מב"סים**.
- **"אתגר 21"** – תכנית הכשרה לצוותי חינוך בפנימיות ובכפרי נוער. מטרת התכנית הקניית כלים עפ"י תפיסת השינוי ליצירת שיח עם החניכים למניעת תופעת העישון ומתן כלים לתלמידים המעוניינים להפסיק לעשן.

בתשפ"ב התקיימה הכשרה ל-21 צוותי חינוך בנוסף להכשרה פרטנית לבתי"ס.

הקואליציה למניעת עישון

קואליציית ארגונים רחבה פועלת מזה כמה שנים בצורה מאוגדת בתחום המניעה והגמילה מעישון ויש לה חלק חשוב בהצלחת קידום המדיניות בתחום בישראל. משרדי הבריאות והחינוך שותפים גם הם בפעילויות הקואליציה. הקואליציה כוללת, בין היתר, את רשת ערים בריאות של מרכז השלטון המקומי, האגודה למלחמה בסרטן, ארבע קופות החולים (כללית, מכבי, מאוחדת ולאומית), ההסתדרות הרפואית (הר"י), החברה הרפואית למניעה ולגמילה מעישון, איגוד רופאי בריאות הציבור, המיזם למיגור העישון, האיגוד הישראלי למקדמי ומחנכי בריאות, "כמוני", המכללה האקדמית אשקלון, האוניברסיטה העברית, המועצה הישראלית למניעת עישון, מספר רשויות מקומיות, ארגוני חברה אזרחית וגורמי ציבור נוספים ופעילי ציבור.

מתווה פעולה למניעת העישון ונזקיו בישראל: מסמך המתווה הינו פרי עבודה משותפת של חברי הקואליציה למניעת עישון¹ אשר התגייסו להכנת מתווה שיוכל לשמש בסיס לתוכנית לאומית לצמצום העישון ונזקיו. המסמך מציג חזון; מטרות כלליות לתוכנית; עקרונות פעולה; הצעות מעשיות למניעת התחלות עישון של בני נוער; פעילות בחברה הערבית; פעילות בחברה החרדית; מניעת עישון כפוי; הרחבת שירותי הגמילה מעישון; הצעות חקיקה ואכיפה; פעולות ניטור, מחקר והערכה; ומקומה של הרשות המקומית במהלך המוצע. חברי הקואליציה מאמינים כי מימוש המלצות אלה יוביל להשגת המטרה של הפחתה משמעותית של תופעת העישון בישראל, עד כדי מיגורה או לפחות הפיכתה לתופעת שוליים זניחה.

עיקרי מתווה הפעולה פורסמו בדו"ח שר הבריאות על העישון לשנת 2021 - מצ"ב קישור:

<https://www.il.gov.he/publications/reports/smoking-2021>

1. גוף התנדבותי שבו שותפים כל העוסקים במניעת עישון בישראל - נציגות של משרדי הבריאות, החינוך והרווחה, קופות החולים, האגודה למלחמה בסרטן, ההסתדרות הרפואית, החברה הרפואית למניעה וגמילה מעישון, המיזם למיגור העישון, רשת ערים בריאות בישראל, בתי הספר לבריאות הציבור, האיגוד הישראלי למקדמי ומחנכי בריאות והמועצה הישראלית למניעת עישון.

פרק ה: חקיקה בתחום העישון בישראל

ב- 31/05/2022 אושרה במליאה הצעת חוק איסור פרסומת והגבלת שיווק של מוצרי טבק ועישון (תיקון מס' 8 - ביטול החרגת העיתונות המודפסת), התשפ"א 2021. הצעת החוק הוגשה כהצעת חוק פרטית על ידי חברי הכנסת עופר כסיף, מוסי רז, איימן עודה, סמי אבו שחאדה ועאידה תומא סלימאן. התיקון נועד לאסור על פרסום מוצרי טבק ועישון בעיתונות המודפסת ובכך לבטל את החרגת העיתונות המודפסת מתחולת האיסור הכולל על פרסום מוצרים אלה. לפי התיקון, איסור פרסומם של מוצרי טבק ועישון בעיתונות המודפסת ייכנס לתוקף ב-1.4.2029, כאשר עד למועד האמור יחול הסדר מדורג שמטרתו לצמצם את השפעתן של הפרסומות בעיתונות המודפסת.

בשלב הראשון, שיימשך מפרסומו של החוק ברשומות ועד 31.3.2025, תורחב החובה הקיימת לפרסם מודעה מטעם משרד הבריאות בדבר נזקי העישון לצד הפרסומת, כך ששטח המודעה בדבר נזקי העישון יהיה כפול משטח הפרסומת. בנוסף, מיום פרסומו של החוק ברשומות ועד ל-1.4.2029 יוטלו מגבלות נוספות על תוכן הפרסומת, כך שתיאסר הצגת מוצר עישון כעדיף על פני מוצר עישון אחר; ייאסר שימוש בברקודים (QR) שמאפשרים הפנייה של הצרכן לאתרי אינטרנט; וכן הצגת מוצרי טבק ועישון בפרסומת תהיה רק באמצעות תמונה או איור של האריזות האחידות שלהם.

בשלב השני, שיימשך מ-1.4.2025 ועד ל-31.3.2029, שטח הפרסום בעיתונות המודפסת שמוקדש למוצרי טבק ועישון יופחת בהדרגה ב-25% בכל שנה ביחס לשנה הקודמת.

בשלב השלישי, כפי שצוין לעיל, החל מ-1.4.2029 ייאסר לחלוטין פרסום של מוצרי טבק ועישון בעיתונות המודפסת.

מפרטים אחידים

מפרטים אלו עודכנו בשנת 2021. לא עודכנו מפרטים אחידים בשנת 2022.

במסגרת הרפורמה ברישוי עסקים והמעבר למפרטים אחידים לבתי עסק שונים, שולבו הוראות רלוונטיות בנוגע להגבלת העישון במקומות ציבוריים וכן לגבי איסור הפרסומת והגבלת השיווק של מוצרי טבק ועישון במפרטים אחידים של בתי עסק נפוצים.

בתאריך 29 באפריל 2021 פורסמו המפרטים הבאים:

1.4א' - טיפולים לא רפואיים בגוף האדם, טיפולי יופי וקוסמטיקה, פדיקור מניקור, מכוני שיזוף.

4.2ב' - בית קפה, מזנון, בית אוכל אחר, לרבות משלוח מזון ולרבות הגשת משקאות משכרים לצריכה במקום ושאינו עסק, שעיקר פעילותו הגשת משקאות משכרים, לצורך צריכה במקום ההגשה, כאמור בפריט 4.8.

4.2ג' - הכנת מזון למסירתו וצריכתו מחוץ למקום הכנתו לרבות משלוח מזון ולמעט הסעדה כמשמעותה בסעיף 4.6ה'.

בתאריך 1 ביולי 2021 פורסמו המפרטים הבאים:

4.6ג' - מזון ומרכיביו, לרבות הכנת משקאות וחומרי גלם ואחסונם בעסק ששטחו מעל 200 מ"ר - שמירתם שלא במסגרת תהליך ייצור, ושלא לצורך מכירה קמעונית במקום

4.7ב' - מרכול-מקום לממכר מזון ומוצרי צריכה לשימוש אישי או ביתי, שאין בו טיפול במזון, לרבות משלוח מזון.

4.7ג' - איטליז - מכירת בשר, עופות ודגים שאינם קפואים.

4.7א' - אירוח ולינה: בתי מלון, פנסיון, אכסניה וכיו"ב.

4.7א' - מים - נופש: בריכות שחיה, לרבות מאגר מים אחר המשמש לשחייה ולנופש מים, לרבות בריכה המצויה בפארק מים ולמעט בריכה המשמשת עד ארבע יחידות אירוח למטרת נופש

4.7א' - קייטנות: קייטנה.

שילוב הוראות החוק במפרט האחיד מאפשר לבעלי העסקים להכיר את הגבלות החוק ולפעול ליישומם בהתאם, וכן מאפשרים כלי אכיפתי חדש באמצעות חוק רישוי עסקים.

חקיקה בנושא מיסוי מוצרי עישון מפורטת בפרק ט' בדו"ח זה.

פרק ו: אכיפת החקיקה בתחום העישון בישראל

בהתאם לסעיף 6א (ב) לחוק מניעת העישון במקומות ציבוריים והחשיפה לעישון, תשמ"ג - 1983 (להלן: החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים), קיימת חובה על ראש רשות מקומית לדווח לשר הבריאות על פעולות הפיקוח שנקטה הרשות בשנה שקדמה לדיווח, לרבות מספר המפקחים שהוסמכו לפי החוק, וזאת לצורך דיווח שר הבריאות לפי סעיף 2 לחוק חובת דיווח בדבר הנזקים הבריאותיים הנגרמים מעישון מוצרי טבק, התשס"א-2000. בנוסף על החובה הקיימת על פי החוק למניעת עישון ובמסגרת התכנית הלאומית "אפשריבריא" שפועלת ב-74 רשויות ברחבי הארץ, רשויות אלה נדרשות לדווח על אכיפת עישון במקומות ציבוריים בהתאם לחוק, כתנאי לקבלת תמיכה במסגרת התוכנית. על הדיווח לכלול את מספר הקנסות שניתנו בשנה הקודמת, בחלוקה לסיבת מתן הקנס, וכן את מספר הטלפון אשר הרשות המקומית פרסמה לציבור לצורך הגשת תלונה למוקד פיקוח עירוני על הפרת החוק.

המחלקה למניעת עישון ואלכוהול, האגף לאכיפה ופיקוח

המחלקה למניעת עישון, באגף לאכיפה ופיקוח במשרד הבריאות, הוקמה בינואר 2013 במטרה לפעול ברמה הארצית לקידום פעילויות האכיפה ברשויות המקומיות. אכיפת החוק למניעת עישון במקומות הציבוריים מבוצעת על ידי הרשויות המקומיות, המחלקה מעורבת בקידום החקיקה בתחום ומהווה כתובת, הן לפניות הציבור בנושאי עבירות על החוק למניעת עישון, והן לגורמי האכיפה ברשויות המקומיות כגורם מקצועי מנחה. ניתן לפנות לאגף לאכיפה ופיקוח באמצעות כתובת הדוא"ל pniot@MOH.GOV.IL או במוקד קול הבריאות שמספרו *5400.

היקף הקנסות שחולקו על ידי הרשויות המקומיות במהלך שנת 2022

החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים מסמיך את ראש הרשות המקומיות ומי שהסמיך לכך לאוכפו. הכסף המתקבל מהקנסות על מפרי החוק נכנס לקופת הרשויות המקומיות. כהכנה לכתובת דו"ח זה, האגף לאכיפה ופיקוח ביקש מהרשויות המקומיות דיווח על פי חוק באשר להיקף האכיפה למניעת עישון שבוצעה בשנת 2022. אחד המדדים לאומדן היקף האכיפה הינו מספר הקנסות השנתיות.

שאלון הדיווח המקוון נבנה באגף לאכיפה ופיקוח והופץ בשיתוף עם מרכז השלטון המקומי.

בישראל, נכון לשנת 2022, יש 257 רשויות מקומיות. מהן 122 מועצות מקומיות, 54 מועצות אזוריות ושתי מועצות מקומיות תעשיתיות. כלל הרשויות בישראל מחויבות בדיווח על אכיפת עישון במרחב הציבורי.

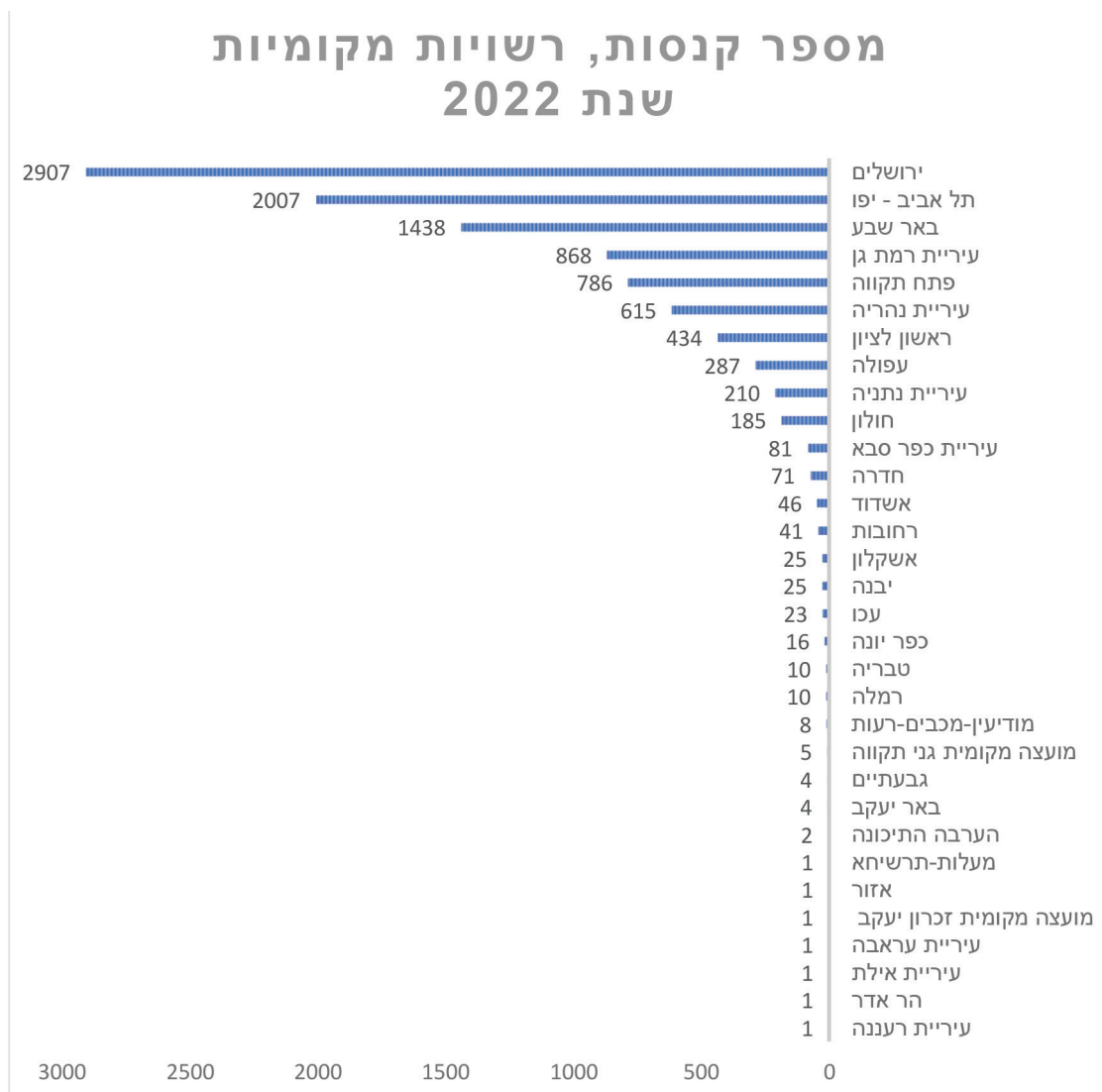
מהנתונים שדווחו עולה כדלקמן:

81 רשויות מקומיות דיווחו על היקף האכיפה שהתבצעה בשנת 2022. ניתן לראות עליה בהיקף הדיווח ביחס לשנים קדומות, אך ההיענות לדיווח עדיין נמוכה. בשנת 2022 ניתנו 10,115 דוחות וקנסות על עישון במרחב הציבורי, לעומת 8,189 דוחות וקנסות בשנת 2021. רוב הרשויות המקומיות אינן מדווחות, זאת בניגוד להוראת החוק המחייבת דיווח שנתי לשר הבריאות, וחרף פנייה ישירה לקבלת המידע על ידי האגף לאכיפה ופיקוח. מתוך הרשויות המקומיות שדיווחו על פי חוק, 48 רשויות דיווחו שמתקיימת אכיפה למניעת עישון אך לא ניתנו קנסות במהלך שנת 2022. נצפתה עליה (36 בשנה קודמת) במספר הרשויות שמדווחות על פעולות אכיפה למניעת עישון, אך לא נותנות קנסות.

כן נמצא כי 23 רשויות כלל אינן אוכפות מניעת עישון במרחב הציבורי וזאת על אף החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים והחשיפה לעישון.

טבלה 6.1, מציגה את מספר הקנסות שניתנו בשנת 2022, לפי הרשות המקומית האוכפת, כפי שדווח לאגף לאכיפה ופיקוח. סה"כ חילקו הרשויות המקומיות במהלך שנת 2022, 10,115 קנסות על הפרת החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים והחשיפה לעישון. בהתאם לדיווח שהתקבל באגף לאכיפה ופיקוח, ב-81 הרשויות המקומיות הללו יש 1,017.5 תקנים לפקחים האוכפים את החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים. מבין 81 הרשויות המקומיות אשר דיווחו על מתן קנסות בשנת 2022, עיריית ירושלים (2,907), תל-אביב יפו (2,007), באר שבע (1,438), רמת גן (868) ופתח תקווה (786), מובילות במספר הקנסות שחולקו. ממספרים אלו משתמע כי עיריית אלו מקיימות אכיפה רחבה יחסית למען שמירה על בריאות הציבור וצמצום תופעת העישון במקומות הציבוריים.

תרשים 6.1: מספר קנסות על הפרת החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים והחשיפה לעישון לפי הרשות המקומית האוכפת, 2022.

פעילות בתחום איסור הפרסום והגבלת השיווק של מוצרי טבק ועישון

באגף לאכיפה ופיקוח מתקבלים דיווחים, מנציגויות המכס במעברי הגבול, באשר לסחורה של מוצרי טבק ומוצרי עישון שנעצרת או נתפסת. צוות האגף משתף פעולה עם נציגי המכס ומסייע לפעילות האכיפה המתקיימת בסמכותם של נציגי המכס.

כשירות לציבור, משרד הבריאות פרסם מידע המפורט, כולל דוגמאות וקובץ שאלות ותשובות בנושא באתר משרד הבריאות:

<https://www.il.gov.he/guides-smoking-regulations>

טיפול בפניות ציבור ופניות מגופים מקצועיים שונים

האגף מטפל בפניות בנושאי מניעת עישון במקומות הציבוריים, איסור פרסום ושיווק של מוצרי עישון וטבק ומוצרי עישון ונושאים נוספים בתחום, וזאת תוך היוועצות עם גורמי המקצוע הרלוונטיים מהמשרד, ביניהם: הלשכה המשפטית והמחלקה לחינוך וקידום הבריאות בחטיבת בריאות הציבור. כמו כן, האגף מטפל בפניות ציבור ופניות מגופים מקצועיים שונים, לרבות גורמי אכיפה.

פניות ציבור הקשורות לעישון במקומות ציבוריים יטופלו בשיתוף הרשויות המקומיות הרלוונטיות.

ניתן לפנות לצוות האגף לתיאום הדרכת עובדים ומתן הרצאות לקידום הנושא ברשויות המקומיות.

טבלה 6.1: דיווחי הרשויות המקומיות על אכיפה לשנת 2022

שם רשות מקומית	האם קיימת אכיפה למניעת עישון במקום ציבורי?	האם נתנו קנסות בגין שימוש בסיגריה אלקטרונית במקום ציבורי?	מספר פקחים	מספר קנסות	האם נערכה השנה הכשרה או השתלמות לפקחים בנושא אכיפת מניעת עישון?	האם נערכו מבצע או תקופת אכיפה מוגברת?	האם נערכת פעילות אכיפה במוסדות חינוך/בתי חולים?
ירושלים	כן	לא	50	2907	כן	כן	כן
תל אביב-יפו	כן	לא	280	2007	כן	לא	כן
באר שבע	כן	לא	40	1438	לא	כן	כן
רמת גן	כן	כן	8	868	כן	כן	כן
פתח תקווה	כן	לא	4	786	כן	כן	כן
נהריה	כן	כן	9	615	כן	כן	כן
ראשון לציון	כן	לא	90	434	לא	כן	לא
עפולה	כן	כן	15	287	לא	כן	כן
נתניה	כן	לא	59	210	לא	כן	כן
חולון	כן	לא	30	185	לא	כן	כן
כפר סבא	כן	לא	14	81	כן	כן	כן
חדרה	כן	לא	16	71	לא	כן	לא
אשדוד	כן	לא	14	46	כן	כן	כן
רחובות	כן	לא	30	41	כן	כן	כן
יבנה	כן	לא	22	25	כן	לא	לא
אשקלון	כן	כן	31	25	כן	כן	כן
עכו	כן	לא	30	23	לא	לא	לא
כפר יונה	כן	לא	6	16	לא	לא	לא
רמלה	כן	לא	25	10	לא	כן	לא
טבריה	כן	לא	2	10	לא	לא	לא
מודיעין-מכבים-רעות	כן	לא	6	8	כן	כן	לא
גני תקווה	כן	לא	4	5	כן	כן	כן

באר יעקב	כן	לא	11	4	לא	לא	כן
גבעתיים	כן	לא	8	4	לא	כן	כן
הערבה התיכונה	כן	לא	1	2	לא	כן	כן
רעננה	כן	לא	20	1	לא	לא	כן
הר אדר	כן	לא	1	1	לא	לא	כן
אילת	כן	לא	7	1	לא	לא	כן
עראבה	כן	לא	6	1	לא	לא	כן
זכרון יעקב	כן	לא	6	1	לא	לא	כן
אזור	כן	לא	3	1	לא	לא	כן
מעלות- תרשיחא	כן	לא	5	1	לא	לא	כן
עג'ר	כן	לא	1		לא	כן	כן
גזר	לא	לא			לא	לא	לא
אום אל- פחם	לא	לא			לא	לא	לא
עוספיא	כן	לא	1		לא	לא	כן
עמק יזרעאל	לא	לא	4		לא	לא	לא
ראש העין	כן	לא	5		לא	לא	כן
הרצליה	כן	לא	30		לא	כן	כן
בית אל	כן	לא	1		לא	לא	כן
נחל שורק	לא	לא			לא	לא	לא
מעלה אפרים	כן	לא			לא	לא	כן
מגדל העמק	כן	לא	10		לא	כן	כן
בני שמעון	לא	לא	3		לא	לא	לא
קרני שומרון	כן	לא	2		לא	כן	כן
תל מונד	לא	לא	2		לא	לא	לא
רמת ישי	לא	לא	2		לא	כן	לא
שדרות	לא	לא			לא	לא	לא

לא	לא	כן		1	לא	לא	דיר אל- אסד
לא	לא	לא			לא	לא	גולן
לא	לא	כן		2	לא	לא	יואב
לא	לא	לא		0	לא	לא	באקה אל גרבייה
כן	כן	לא		5	לא	כן	כפר קרע
כן	כן	כן		2	לא	כן	מודיעין עילית
לא	לא	לא		0	לא	לא	כסייפה
כן	לא	לא			לא	לא	מג'אר
לא	לא	כן		4	לא	כן	קריית עקרון
לא	לא	כן		15	לא	כן	קריית אתא
לא	לא	לא		9	לא	כן	אופקים
לא	לא	לא		6	לא	כן	קריית ביאליק
לא	לא	לא			לא	לא	הוד השרון
לא	כן	לא		8	לא	כן	קריית אונו
לא	לא	לא		6	לא	כן	ביתר עילית
כן	כן	לא			לא	כן	דיר חנא
לא	לא	לא		1	לא	כן	עוספיא
לא	לא	כן		2	לא	לא	נאות חובב
לא	לא	לא		6	לא	כן	גן יבנה
לא	לא	לא			לא	לא	עילבון
לא	לא	כן		14	לא	כן	טירת כרמל
לא	לא	כן		10	לא	כן	מגדל העמק
לא	לא	לא		1	לא	כן	עמנואל
לא	לא	לא			לא	לא	נווה מדבר
לא	לא	כן		3	לא	לא	ג'לג'וליה
לא	כן	לא		4	לא	כן	אריאל

לא	לא	לא		2	לא	כן	כפר שמריהו
לא	לא	לא		1	לא	לא	אליכין
כן	כן	לא		1	לא	כן	כפר תבור
לא	לא	לא		0	לא	לא	פרדסיה
לא	לא	לא		0.5	לא	לא	כוכב יאיר
לא	לא	לא		0	לא	כן	ראמה

פרק ז: שירותי גמילה מעישון בישראל

מטרתו של פרק זה לספק תמונת מצב על נושא הגמילה מעישון בישראל - פעילות המוקד הטלפוני הלאומי לגמילה מעישון, ופעילות קופות החולים וצה"ל, בתחום מניעה וגמילה מעישון.

טכנולוגיות לגמילה מעישון ב"סל שירותי הבריאות" בחוק ביטוח בריאות ממלכתי

בשנת 2010 הוכנסו ל"סל שירותי הבריאות", שבחוק ביטוח בריאות ממלכתי, סדנאות לגמילה מעישון וכן תרופות מרשם לגמילה מעישון. הוועדה הציבורית להרחבת "סל שירותי הבריאות" העריכה כי מטיפולם אלו ייהנו כ-6,000 חולים. טכנולוגיות אלו תוקצבו בכ-6.2 מיליון ₪ לשנה.

המסר העיקרי של ועדת הסל בתקצוב זה נועד להדגיש כי רפואה מונעת חשובה וצריכה לקבל תקצוב לצד תרופות מצילות חיים. "ההחלטה שהתקבלה לכלול את התרופות להפסקת עישון בסדנאות גמילה, תסייע למנוע מחלות ולשפר את איכות חייהם של מבוטחים רבים" כדברי הוועדה.

בשנת 2015 נקבע בסל סבסוד לתחליפי הניקוטין עבור מעשנים שמשתתפים בסדנה, אך אינם יכולים להשתמש בתרופות המרשם מסיבות שונות. בנוסף, בשנת 2015 נוספו לסל שירותי הבריאות שתי טכנולוגיות שאינן עוסקות בגמילה מעישון, אך יש להן משמעות רבה לתחום העישון בכלל ולמעשנים בפרט. האחת, שירותי שיקום לחולי מחלת ריאה חסימתית כרונית (חסמת הריאות - COPD) בדרגות חומרה גבוהות וכן בדרגות חומרה בינוניות, לפני או אחרי ניתוח חזה ובטן, שתוקצבו בכ-10 מיליון ₪. השנייה, בדיקת סקר לגילוי מוקדם של מפרצת באבי העורקים הבטני, עבור גברים מעשנים או מעשנים בעבר, בגילאים 65-74 שנים, שתוקצבה בכ-6 מיליון ₪. סכומים אלו גדלו עם השנים בהתאם להצמדות השונות.

בשנת 2019 הורחבה ההתוויה לגמילה מעישון, מ"טיפול קבוצתי" ל"טיפול גמילה מעישון הניתן במקביל לליווי באמצעים תומכים או במקביל להתערבות תמיכתית מלווה". בכך הוועדה הרחיבה את אפשרויות הסיוע מעבר לסדנת הגמילה הקבוצתית, כפי שהיה נהוג עד כה. כיום סיוע בגמילה ניתן על ידי מגוון גורמי מקצוע, ובהם רופאי המשפחה ויועצי גמילה מעישון. בנוסף, השימוש בתחליפי ניקוטין שודרג מקו שני, כחלופה לתרופות המרשם, וכעת הוא קו ראשון בהתוויה זהה לתרופות המרשם.

למרות השיפור שחל בשנים האחרונות ולנוכח המורכבות של ההתמכרות ומגוון המכורים לעישון, עדיין יש צורך בהרחבת השירותים, בדגש על תמיכה בתהליך עצמי לגמילה מעישון.

בשנת 2022 נעזרו בשירותי הגמילה מעישון של מערכת הבריאות כ- 26,000 מעשנים ומעשנות. מאז כניסת הסדנה ותרופות המרשם לגמילה מעישון לסל שירותי הבריאות בשנת 2010, וההרחבות השונות במגוון אפשרויות הסיוע ובהתוויות כפי שנקבעו בוועדות הסל בשנים 2015 ו-2019, פנו בסך הכול עד סוף שנת 2022 לקבלת סיוע בגמילה מעישון כ- **330,000** מעשנים, נשים וגברים.

למרות האמור לעיל, מספר המעשנים הנוכחי בישראל מוערך עדיין בכמיליון ומאתיים אלף, ומכאן שהיקף הפונים השנתי לסיוע בגמילה מעישון בקופות החולים נע סביב 2.5% בלבד מסך המעשנים הפעילים.

אין ספק כי יש צורך להגיע לאחוזי גמילה גבוהים הרבה יותר כדי להשיג את מטרת התכנית הלאומית לצמצום העישון וזנקיו. עריכת סקרים מעמיקים בקרב מעשנים ומעשנים לשעבר, באוכלוסייה הכללית ובקרב קבוצות שונות באוכלוסייה, לבחינת החסמים הכרוכים בגמילה מעישון והעדפותיהם באשר לדרכי

הסיוע בגמילה, תוכל לסייע בטיוב המענה של מערכת הבריאות לסיוע בגמילה מעישון, לשיפור היקפי הגמילה מעישון, לשימור הגמילה ולמניעת חזרה לעישון, וכך להשיג את היעדים שהוגדרו.

יישום מרבית מרכיביה של התכנית הלאומית לצמצום העישון ונזקיו, במיוחד בחקיקה ובהגבלות על פרסום ושיווק מוצרי עישון ובכללם מוצרי טבק וניקוטין, החלת החקיקה על הסיגריות האלקטרוניות כמוצרי עישון וקביעת מס על מוצרים אלו, הרחבת ההגבלות על עישון במקומות ציבוריים, השוואת המס על טבק לגלגול למס המוטל על סיגריות, הרחבת הייעוץ האישי והטלפוני לגמילה מעישון והרחבת ההתוויות לסבסוד הטיפול התרופתי בגמילה מעישון, צפויים להמשיך ולהעלות את הביקוש לשירותי גמילה מעישון בשנים הקרובות.

על מערכת הבריאות לעודד גמילה מעישון ולפעול להעלאת השימוש במערכת הגמילה מעישון שהיא חנימית, נרחבת, נגישה ורב-לשונית. עליה להשקיע גם בפיתוח והנגשה של כלים נוספים, ללא עלות, שעשויים לסייע, ללוות ולתמוך בגמילה עצמית מעישון, וכן להמשיך לפתח ולהגדיל את המגוון והנגישות של אמצעי הסיוע בגמילה מעישון.

להלן פירוט על היקף הפעילות בתחום הגמילה מעישון ובתחום הכשרת אנשי מקצוע לטיפול בגמילה מעישון, של המוקד הטלפוני הלאומי, קופות החולים, צה"ל.

המוקד הטלפוני הלאומי לגמילה מעישון של משרד הבריאות - 6800*

המוקד הטלפוני לגמילה מעישון, החל את פעילותו בפברואר 2020 ומטרתו "מתן סיוע לגמילה מעישון עבור כלל אזרחי המדינה, המאופייין במקצועיות, יעילות ונגישות מרביות. במטרה לצמצם באופן גורף את נזקי העישון בישראל ולקדם אורח חיים בריא ומיטיב יותר, תוך שחרור מן הסכנות הבריאותיות וכבלי התלות המאפיינים את ההתמכרות לעישון".

בפן המקצועי - המוקד פועל בפיקוח ושיתוף פעולה של המחלקה לקידום בריאות בחטיבת בריאות הציבור של משרד הבריאות. צוות המוקד הלאומי מונה חמישה יועצי גמילה מעישון מוסמכים, מהמובילים בתחומם בארץ. כל יועצי המוקד עתירי ניסיון בתהליכי ליווי לשינוי הרגלים בכלל וגמילה מעישון בפרט. השירות ניתן ללא עלות לפונה.

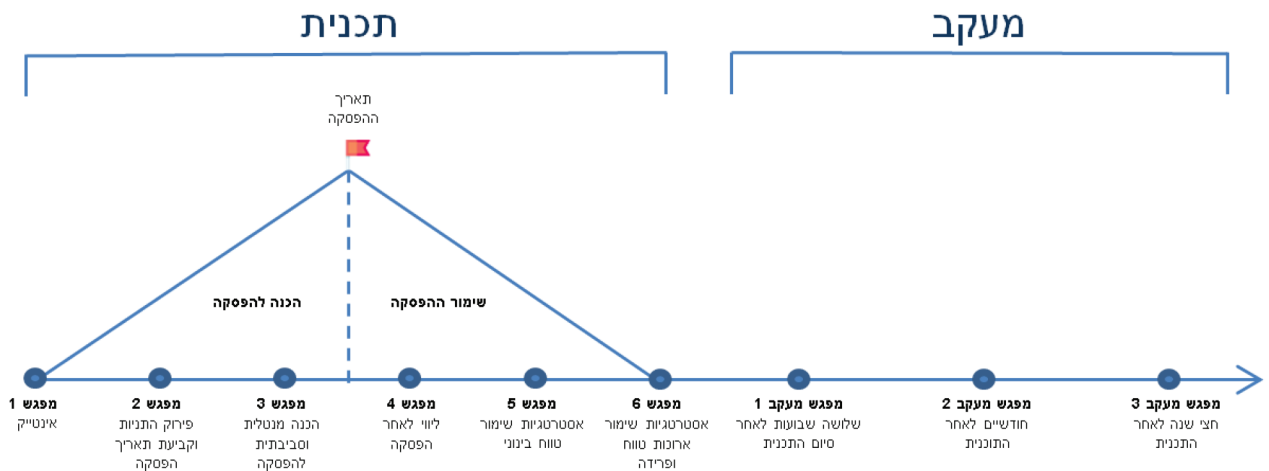
המוקד זמין לשיחות נכנסות של פונים (נועצים) במספר הטלפון 6800*, בימים ראשון עד חמישי בין השעות 8:00 בבוקר עד 20:00 בערב, לצורך מענה ראשוני באמצעות שתי מוקדניות ולשאלות בנוגע לגמילה מעישון ופרטים אודות תכנית הייעוץ האישית. תכנית הגמילה מעישון היא טלפונית ומועברת על ידי יועצים אישיים לגמילה מעישון המלווים את הפונה לאורך כל התהליך. התוכנית אורכת כחודש וחצי, וכוללת שש שיחות טלפוניות - אחת לשבוע - שנקבעות בהתאם לנוחות המעשן. לאחר התוכנית, הפונה זכאי לארבע שיחות תחזוק במהלך השנה שלאחר סיום התוכנית. בתרשים 7.1 ניתן לראות את פירוט תהליך התמיכה הטלפונית האישית. הנועצים עונים על שאלון משוב בתחילת התכנית, לאחר סיומה, בעת ביצוע מעקב, לאחר כשלושה שבועות מסיום התכנית ולאחר כחצי שנה. מטרת שאלון המשוב, שהוכנס לשימוש בדצמבר 2022, לשיפור וייעול השירות שניתן במוקד, בטווח הקצר ובטווח הארוך. השירות ניתן בארבע שפות: עברית, ערבית, רוסית ואנגלית. ובנוסף, החל פיילוט בשפה האמהרית. כמו כן, ניתן מענה מותאם לאוכלוסיות ייחודיות (בני נוער, נשים הרות, מתמודדי נפש ועוד).

מוקד הגמילה מעישון מספק שירות עבור כלל אזרחי מדינת ישראל המבוטחים בקופות החולים כמו גם לחיילי צה"ל ושירות בתי הסוהר.

הליווי במוקד לגמילה מעישון מוכר לצורך "התערבות תמיכתית מלווה" וקבלת הזכאות לסבסוד המענה התרופתי בגמילה מעישון ב"סל שירותי הבריאות".

תרשים 7.1 מבנה הייעוץ האישי הטלפוני בקו הלאומי לגמילה מעישון

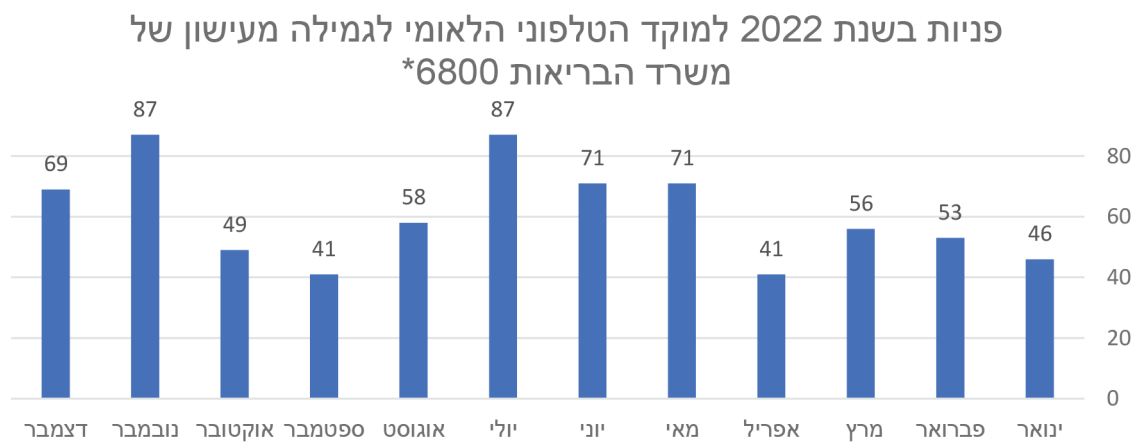
מבנה הייעוץ האישי הטלפוני

מוקד הגמילה מעישון הטלפוני הארצי של משרד הבריאות, שהחל את פעילותו לפני כשלוש שנים, ליווה בשנת 2022 729 נגמלים, בנוסף לשנת 2021 1,514 נגמלים, ו-1,475 נגמלים שהמוקד ליווה בשנת הפעילות הראשונה, שנת 2020.

בשנת 2022 פנו למוקד 729 פניות חדשות. בטבלה 7.1 ניתן לראות את הפניות החדשות, לפי חודש פנייה.

טבלה 7.1: פילוח פניות למוקד הטלפוני לגמילה מעישון בשנת 2022, לפי חודש

א. שינוי ספק מפעיל של המוקד - בשנה זו חברת "תקשוב" שזכתה במרכז משרד הבריאות החלה

בניהול המוקד, במקום חברת "בזק אונליין" שניהלה אותו מאז הקמתו. המוקד מופעל תחת מוקד "קול הבריאות" המספק מענה ומידע לציבור הרחב, לעסקים ולעוסקים ברפואה, בכל התחומים שעליהם אמון משרד הבריאות. הושם דגש על מעבר ורציפות הידע שנוצר, תהליכי העבודה והנהלים שנוצרו ונבנו בשנתיים להקמת המוקד. כמו כן, נשמר הרצף הטיפולי של הפונים למוקד.

ב. הרצאות לקהילה במסגרת 'אפשריבריא', התוכנית הלאומית לחיים פעילים ובריאים שפועלת במסגרת המחלקה לקידום בריאות, ובשיתוף עם מתאמי ומתאמות הבריאות ברשויות המקומיות, איתן עורך המוקד לגמילה מעישון פעילויות ומקדם תכניות הקשורות למניעה וגמילה מעישון.

ג. עבודה משותפת עם מנהלות קידום בריאות בלשכות הבריאות המחוזיות והנפתיות שיתופי פעולה לחשיפת המוקד לגמילה מעישון לציבור הרחב ולבעלי תפקידים רלוונטיים לנושא.

ד. עדכון מודעות הנגד בעיתונות המודפסת - הושם דגש מיוחד במודעות הנגד לעידוד פנייה למוקד לגמילה מעישון.

ה. שת"פ עם המחלקה לקידום בריאות של אסותא מרכזים רפואיים, במסגרתו קודם השירות הטלפוני במסגרת My LC Check, כלי הערכה דיגיטלי, אנונימי וחדשני, ללא עלות, להערכת הסיכון האישי לפתח סרטן ריאות. כמו כן, התקיימה הדרכה מקצועית לצוות מחלקת ניתוחי לב חזה של בית החולים אסותא רמת החייל, אשר נתנה ארגז כלים לצוות לשוחח עם מטופלים על הפסקת עישון תוך הצגת חלון ההזדמנויות והיתרונות הגלומים בגמילה מעישון בתקופת ההכנה לניתוח לב וההחלמה ממנו.

י. הרחבת נוהלי עבודה ופרוטוקולי ייעוץ מקצועיים עבור אוכלוסיית מתמודדי הנפש

העמקת תכנית ייעודית לגמילה מעישון עבור מתמודדי נפש.

אחוז המעשנים בקרב מטופלים עם הפרעות נפש גדול משמעותית לעומת שיעורי העישון באוכלוסייה הכללית². מעשנים המתמודדים עם הפרעות נפש מנסים להפסיק לעשן בשיעור דומה למעשנים ללא הפרעות נפשיות, אולם שיעורי ההצלחה שלהם נמוכים יותר³.

קיימת חשיבות גבוהה להתאמת תכנית גמילה מעישון לקהל מתמודדי הנפש, יחד עם אנשי המקצוע בתחום זה, כדי שהיא תוכל לענות על צרכי האוכלוסייה. לאור ההמלצות ובשיתוף הפעולה עם האגף לבריאות הנפש במשרד הבריאות, נבנה פרוטוקול ייחודי וייעודי עבור אוכלוסיית המתמודדים אשר כולל: 1. בחינת רמת תפקוד וגורמי תמיכה ולאור זאת בחירת מסלול מותאם. 2. ליווי המורכב מהפחתה בשלב א', התמדה בהפחתה בשלב ב', גמילה בשלב ג' והתמדה בגמילה בשלב ד'. 3. ליווי לאורך כ-12 מפגשים.

- התקיימו מספר ימי חשיפת נושא "מתמודדי נפש ועישון" והכרות עם המענה הייחודי והייעודי של המוקד לגמילה מעישון במרכזים לבריאות הנפש ומסגרות שיקום בקהילה. מרכז לבריאות הנפש עכו - בית חולים מזור - חשיפת המוקד לגמילה מעישון ל"נאמני גמילה" כחלק מהשתלמות בנושא במרכז.

- יום עיון בנושא תופעת העישון בקרב מתמודדי נפש נפת חיפה - מאפייני התופעה, השלכות בריאותיות, וצמצום התופעה בהובלת לשכת הבריאות מחוז חיפה. הוצגה פעילות המוקד לגמילה מעישון והכרות עם תהליך הליווי הייחודי והייעודי עבור מתמודדים עם מחלות נפש.

פעילות קופות החולים וצה"ל לגמילה מעישון

טבלה 7.1 מציגה את מספרי המשתתפים בתהליכי גמילה מעישון במסגרת קופות החולים משנת 2010 עד שנת 2022 ומבוססת על דיווחי קופות החולים.

טבלה 7.1: מספר המעשנים בשנה שהשתתפו בתהליך מונחה לגמילה מעישון במסגרת קופות חולים בשנים 2010-2022

2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	
14,000	14,050	13,650	15,400	14,600	14,560	13,500	12,000	13,343	13,917	13,440	9,920	5,961	כללית
7,519	7,072	7,565	8,492	7,331	7,182	6,900	7,020	7,279	7,127	6,217	6,417	3,135	מכבי
1,500	1,250	1,200	2,000	2,712	3,086	3,670	3,679	3,700	3,268	2,867	2,145	1,878	מאוחדת
2,230	2,100	3,600	3,273	2,931	2,514	2,874	3,022	2,496	2,390	2,981	1,164	870	לאומית
25,249	24,472	26,015	29,165	27,574	27,342	26,944	25,721	26,818	26,702	25,505	19,646	11,844	סה"כ
3.2%	-5.9%	-10.8%	5.8%	0.8%	1.5%	4.8%	-4.1%	0.4%	4.7%	29.8%	65.9%		אחוז השינוי ביחס לשנה קודמת

להלן דיווחי קופות החולים וצה"ל:

שירותי בריאות כללית

כללית פועלת לצמצום ממדי העישון בגישה מערכתית, בתחומים המגוונים הנוגעים לעישון, כולל הקפדה על איכות השירותים עם דגש בשיפור שירותי הגמילה מעישון.

פעילויות אלה כוללות:

שירותי גמילה מעישון

השנה השתתפו בשירותי הגמילה מעישון של כללית כ-14,000 מבוטחים.

1. ייעוץ טלפוני לגמילה מעישון - השנה המשיכו להתפתח שירותי הייעוץ הטלפוני לגמילה מעישון וב-2022 כללית נערכה להרחיב את שירות לבני נוער מתחת לגיל 18. לכל מקבלי השירות הייעוץ כולל 6 מפגשים טלפוניים עם יועצי גמילה מעישון מקצועיים. כחלק מהטיפול, בנוסף לייעוץ הטלפוני, מקבלים המטופלים בדואר גם ערכת הדרכה הכוללת חוברות הדרכה בנושאים: טיפים לגמילה מעישון, פעילות גופנית, עישון כפוי, התמודדות עם עצירות במהלך תקופת הגמילה, ועזרים לתזכורת וחיזוק הימנעות מעישון בסביבה. הערכה מותאמת לאוכלוסייה הערבית וגם לעולים מברית המועצות לשעבר.

2. סדנאות קבוצתיות סדנאות דיגיטליות - מערך הסדנאות הדיגיטליות נמשך לצד הפעלת הסדנאות הפרונטליות. הודות לסדנאות הדיגיטליות התאפשר להרחיב את השירות לדוברי רוסית וערבית. כל זאת בתמיכת הצוות המקצועי הטכני שהמשיך ללוות ולהכשיר את המנחים באופן שוטף בהפעלת הסדנאות הדיגיטליות. הכללית ממשיכה להשקיע במתן המענה הטכני למטופלים שמתשתתפים בסדנאות הגמילה מעישון הדיגיטליות - גם לקראת המפגשים וגם במהלכם.

סדנאות גמילה מעישון פרונטליות במרפאות - יחד עם הסדנאות הדיגיטליות, המשיכה הכללית להפעיל סדנאות פרונטליות לגמילה מעישון, במיוחד לאחר הסרת מגבלות הקורונה. במהלך השנה נערכו סדנאות גמילה מעישון באופן פרונטלי, בכל רחבי הארץ - ביותר מ-100 ישובים.

הכשרה, עדכון ידע והדרכה למנחי סדנאות וצוותים רפואיים

- השנה התקיים בכללית קורס ארצי להכשרת מנחי סדנאות גמילה מעישון, במסגרתו הוכשרו 23 מנחים חדשים מכל המחוזות, המצטרפים למאות מנחים וותיקים שפעילים בכללית. היקף הקורס כלל 64 שעות הכשרה במגוון היבטים של מניעה וגמילה מעישון. בנוסף, המשתתפים נדרשים לצפות בסדנה שמונחת על ידי מנחה ותיקה.
- במחוזות הכללית וברמה הארצית נערכים מפגשים לעדכוני ידע והדרכות ליועצי ולמנחי סדנאות גמילה מעישון. השנה הושם דגש על גמילה מעישון בקרב בני-נוער, ומתן תשומת לב למגמה ההולכת וגוברת של שימוש בסיגריות אלקטרוניות.
- נערכו ימי הכשרה לעובדי קו הייעוץ הטלפוני בנושא יעוץ טלפוני לגמילה מעישון לבני-נוער.
- נערך מפגש הדרכה מקוון בנושא גמילה מעישון לבני נוער והתערבות ראשונית לרופאי משפחה ורופאי ילדים.
- נערכה הדרכה בנושא סיגריות אלקטרוניות ומצב העישון בבני נוער לכל מנחי ויועצי הגמילה מעישון.
- במסגרת מיני קורס לרפואות מתבגרים, ניתנה הרצאה על עישון וגמילה מעישון לבני נוער בכללית.
- ניתן תדרוך לרכזי סוכרת על עישון כגורם סיכון לסוכרת ולסיבוכיה לצורך שילוב בנושא בטיפול במטופלים/ות עם סוכרת.
- במהלך כל השנה, צוותי מקדמי הבריאות במחוזות עורכים מפגשים ושיבות צוות במרפאות ברחבי הארץ, לריענון ידע, עידוד ההתערבות הראשונית לגמילה מעישון ועידוד הפנייה של מעשנים לשירותי הגמילה מעישון בכללית.

היום הבינלאומי לא עישון - 2022

נושא השנה ביום הבינלאומי ללא עישון היה: "עישון - איום עלינו ועל סביבתנו". במסגרת יום זה, נערך הכנס השנתי של הקואליציה למניעת עישון, בה חברה הכללית, שהייתה שותפה גם בוועדה המארגנת של הכנס. בכנס, הציגה מקדמת בריאות בכירה מהכללית את הנושא בהרצאה מרכזית "מה בין עישון לאיום עלינו ועל סביבתנו". במסגרת יום ללא עישון, נערכו בכללית גם פעילויות לעידוד הגמילה מעישון ולהרשמה לסדנאות גמילה מעישון במרפאות, בעמותות דוגמת "אנוש", בשיתוף פעולה עם רשויות מקומיות, דוגמת הפעילות בחוף הים בראשון לציון ועוד. כמו כן, העברנו הרצאות בבית ספר בנושא מניעת עישון.

פעילות ציבורית

כללית משתתפת בקואליציה הארצית למאבק בעישון, שמקדמת את הפעילות והיוזמות למניעת עישון בישראל ופועלת לעידוד הגמילה מעישון וצמצום העישון ונזקיו. במסגרת הקואליציה, כללית לקחה חלק בהכנת מתווה לתוכנית לאומית לצמצום העישון ונזקיו, שהוגשה למנכ"ל משרד הבריאות.

כללית חברה גם ברשת ערים בריאות ופעילה בקידום נושא מניעת עישון ברשויות, במיוחד במסגרת הוועדה "עיר נקה מעישון".

כללית פועלת בשיתופי פעולה עם רשויות מקומיות, כמו לדוגמה, שיתוף פעולה עם עיריית רמת-גן, במסגרתו הוצגה בפארק תערוכה "אוור לנשימה", שמטרתה להעלות מודעות ולעודד גמילה מעישון והרשמה לסדנאות גמילה מעישון.

כללית השתתפה ואף הובילה דיונים בנושא עישון במסגרת עבודתן של המועצות הלאומיות של משרד הבריאות, לרבות המועצות לאבחון, לטיפול ולמעקב אחר מחלות ממאירות, וכן המועצות לבריאות הנפש ולקידום בריאות.

כללית גם שותפה לקידום החקיקה בכנסת למניעת עישון ונזקיו, הגנה מעישון במקומות ציבוריים, איסור הפרסום ועוד, ומשתתפת בישיבות הוועדות השונות הדנות בחקיקה זו.

מידע לציבור בערוצי התקשורת של הארגון

- א. באתר האינטרנט של הכללית נמצא מידע עדכני על העישון והגמילה ממנו, נרגילות, נזקי העישון הכפוי וגם על שירותי גמילה מעישון בכללית.
- ב. בכללית חוברות הדרכה לקהל בנושאי עישון, כמו המלצות ("טיפים") לגמילה מעישון לאוכלוסייה הכללית ולנשים הרות ומיניקות, נרגילות, נזקי העישון הכפוי והחקיקה למניעת עישון במקומות ציבוריים, כמו גם חוברות העוסקות בנושאים הקשורים להתמודדות עם תהליך הגמילה מעישון, לדוגמה בתחומי פעילות גופנית ועצירות.
- ג. בכללית ישנה התייחסות לנושא הגמילה מעישון במגוון חוברות הדרכה לקהל העוסקות במחלות כרוניות ובעיות רפואיות שונות הקשורות לנזקי העישון, כמו סוכרת, מחלות לב, שבץ מוחי ועוד. קיים גם חומר המותאם תרבותית לאוכלוסייה הערבית, החרדית ולדוברי רוסית. החוברות וחומרי ההדרכה עומדים לרשות הקהל בחינם במרפאות.

פעילות מחקרית ואקדמית

- א. אנשי מקצוע של הכללית מהמחלקה לחינוך וקידום בריאות, מרצים על הנושא של מניעה וגמילה מעישון במסגרת קורסים אקדמיים באוניברסיטאות, בעיקר בתחום בריאות הציבור.
- ב. כללית עוסקת במחקר בתחום העישון והשנה התקבלו 2 מענקי מחקר בנושאים עישון כפוי בקרב משפחות צעירות, ומניעה וגמילה מעישון.

פעילות ברמה הבינלאומית

הכללית ממשיכה להיות פעילה בתחום המניעה והגמילה מעישון גם ברמה הבינלאומית.

- א. ב-2022, במסגרת האזור האירופאי של WHO, שיתפה הכללית מדינות מאירופה מניסיונה המעשי, המחקרי ובתחום קביעת מדיניות, בנושא צמצום ממדי העישון ברמה ארצית. הדגש היה על אימוץ ויישום בגישה המערכתית.
- ב. הנושא של עישון ואוריינות בריאות הוצג על ידי הכללית במסגרת סימפוזיון בכנס העולמי לחינוך וקידום בריאות (IUHPE) שנערך ב-2022.

מכבי שרותי בריאות

בכל שנה, גם בשנת 2022 התקיימה במכבי פעילות ענפה בנושא מניעה וגמילה מעישון.

בין התאריכים ינואר 2022 ועד סוף דצמבר 2022 השתתפו 7,519 נשים וגברים במסלולי הגמילה מעישון השונים במכבי.

מכבי מציעה שלוש תכניות ליווי לגמילה מעישון לחברי הקופה:

1. גמילה מעישון במרפאת הרופא

תוכנית לליווי אישי לגמילה מעישון על ידי רופא המשפחה המטפל. השירות ניתן על ידי רופאים שהוכשרו לכך במיוחד. רשימת הרופאים המלווים מתעדכנת מעת לעת ומופיעה באתר מכבי. למידע והצטרפות יש לפנות לרופא המשפחה.

בשנת 2022 השתתפו בתוכניות הגמילה במרפאת הרופא 3,077 חברי מכבי ברחבי הארץ.

2. מוקד טלפוני לגמילה מעישון

מכבי מפעילה שירות טלפוני הפועל בהצלחה כ-12 שנים. המוקד הטלפוני מעניק ייעוץ פרטני המבוסס על עקרונות הטיפול הקוגניטיבי-התנהגותי, בהתאם לפרוטוקולים טיפוליים ייחודיים שפותחו על ידי מומחי מכבי. השירות נגיש ומתאים במיוחד לאוכלוסיות מיוחדות כגון: חולים כרוניים, מוגבלים בניידות, מאושפזים, מטופלים פסיכיאטריים, נשים בהריון, בני נוער ועוד.

התוכנית כוללת 6 שיחות עם יועץ קבוע במועד מתואם מראש. נדרשת הפנייה מרופא המשפחה. הייעוץ ניתן על ידי יועצים מומחים לגמילה מעישון.

השירות זמין בשפות: עברית, רוסית, ערבית, אנגלית, צרפתית, ספרדית ובשפות נוספות בהתאם לצורך. חברים עם מוגבלות בשמיעה ובדיבור זכאים לתוכנית גמילה מעישון בהתכתבות. השירות פועל בימים א'-ה' בין השעות 8:00-20:00, כל פגישה נקבעת מראש עם המטופל. מידע אודות השירות עומד לרשות החברים במוקד "מכבי ללא הפסקה", באתר האינטרנט ובמרכזים הרפואיים. בשנת 2022 השתתפו בתוכניות הגמילה במוקד 1,257 חברי מכבי מכל הארץ.

ייעוץ טלפוני לגמילה מעישון לעובדי קבוצת מכבי שירותי בריאות

החל ממאי 2019 פועל בהצלחה ערוץ ישיר לעובדי קבוצת הבריאות, לקבלת ייעוץ במוקד הטלפוני לגמילה מעישון. השירות מוצע לעובדים חברי כל הקופות, ההרשמה לשירות מתבצעת דרך הפורטל הארגוני.

3. סדנה קבוצתית לגמילה מעישון - פרונטלית ומקוונת (זום)

סדנה למתן כלים לגמילה מעישון ולשימור הגמילה לאורך זמן במסגרת קבוצתית תומכת. הסדנה כוללת 8 מפגשים בני שעה וחצי ומועברת על ידי מנחי קבוצות שעברו הכשרה מיוחדת בנושא. הסדנאות הפרונטליות מתקיימות במרכזים הרפואיים של מכבי ברחבי הארץ, מקרית שמונה ועד אילת, במרכז ובפריפריה, בהתאמה תרבותית, ובמגוון שפות. הסדנאות פועלות במהלך ימות השבוע ובעיקר בשעות אחה"צ והערב. הסדנאות המקוונות מתקיימות באמצעות תוכנת "זום".

מידע מעודכן אודות סדנאות מתוכננות וסדנאות פעילות לרישום, זמין לחברים בסניפי מכבי, במוקד "מכבי ללא הפסקה", באתר האינטרנט של מכבי ובעמוד הרשמה ייעודי.

במהלך שנת 2022 התקיימו 160 סדנאות לגמילה מעישון, מתוכן 67 היו פרונטליות ו-93 היו מקוונות, בהן השתתפו 3,103 חברים מכל הארץ.

הכשרת מנחי קבוצות חדשים לגמילה מעישון

במהלך שנת 2022 התקיים קורס מנחי סדנאות לגמילה מעישון והוכשרו 10 מנחים חדשים מרחבי הארץ דוברי שפות ומהגזר החרדי.

הכשרת רופאי משפחה כיועצים פרטניים לגמילה מעישון

מכבי מציעה תוכנית גמילה מעישון במרפאת הרופא. שיטת הליווי מבוססת על פרוטוקולים ייחודיים ותהליכי עבודה שפותחו על ידי מומחי מכבי בהתבסס על גישת הריאיון המוטיבציוני. חומרי עזר עומדים לרשות הרופאים, כולם זמינים בסביבת למידה אליה ניתן לגשת מכל מחשב וטלפון נייד. כמו כן הוכנו דפי מידע עבור המטופלים הניתנים להדפסה מתוך תיק המטופל.

ההכשרה מקנה לרופאים הרשאה ייחודית ללוות מטופלים ביעוץ פרטני לגמילה מעישון. ההכשרות מטעם היחידה ללמידה ופיתוח רופאים בשיתוף המחלקה לרפואת משפחה והמחלקה לקידום בריאות.

במהלך שנת 2022 התקיימו ששה מחזורי הכשרה חדשים לרופאים במטה ובמחוזות ובהם השתתפו 84 רופאים ורופאות מרחבי הארץ.

הכשרות לצוות המנחים והיועצים במסלולי הגמילה

מלבד הרופאים העוסקים בגמילה מעישון, ישנם כיום למעלה מ-100 מנחים ויועצים פעילים לגמילה מעישון המעניקים ייעוץ קבוצתי ופרטני במסגרת מסלולי הגמילה השונים. מרבית המנחים הוכשרו בתוך מכבי. כל המנחים והיועצים מקבלים תמיכה מקצועית והעשרה קבועים. מידע מעודכן וחומרי הדרכה זמינים בפורטל הארגוני באתר ייחודי למנחים וליועצים במכבי.

סדנאות במקומות עבודה

מכבי שותפה פעילה בקבוצות גמילה מעישון במקומות עבודה כגון משטרת ישראל, שירות בתי הסוהר, מפעלי תעשייה ועובדי בתי חולים, בשיתוף כל קופות החולים.

בשנת 2022 הפעילה מכבי 7 סדנאות גמילה מעישון ל-82 משתתפים במקום העבודה (מתוכם 41 חברי מכבי) בארגונים הבאים: מרכז רפואי רמב"ם, מרכז רפואי אסותא אשדוד, מטה מכבי שירותי בריאות, מרכז רפואי איכילוב, מועצה מקומית גני תקווה, לובינסקי טרייד ומלונות דן.

הסברה והדרכה

מכבי מקיימת פעילות ענפה למניעת עישון ולהעלאת המודעות לנזקי העישון, בהתאמה תרבותית ולשונית. מכבי שותפה לפעילות הסברה ברשויות המקומיות ובבתי הספר. הפעילות נערכת במהלך כל ימות השנה ובמיוחד סביב היום הבינלאומי ללא עישון ולפני חג הפורים. ההסברה מתבצעת על ידי הצוותים ובאמצעות הנכסים הדיגיטליים הכוללים: אתר אינטרנט, כתבות בלוג מכבי, רשתות חברתיות, מסכים בחדרי המתנה תקשור באוטומציה לאוכלוסיות יעד ועוד.

גם השנה נמשיך לפעול להעלאת המודעות לנזקי העישון ולעידוד הגמילה.

קופת חולים מאוחדת

בשנים 2021-2022 יש ירידה משמעותית בכלל הסדנאות בקידום בריאות, כולל התמיכה במעשנים המעוניינים להיגמל מעישון.

במהלך השנה המשכנו לעבוד בחדרים וירטואליים המאפשרים לקיים פעילות קבוצתית ופרטנית באופן מאובטח. כל המנחים והיועצים הוכשרו לעבודה במדיה זו הן בהיבטים הטכניים והן בכלים שאפשרו מעבר של הנחיה מפרונטלי לדיגיטלי. הקבוצות חזרו להתקיים באופן זה עבור מעשנים שהביעו רצונם להשתתף בפעילות מרחוק ושיש להם נגישות למחשב ואינטרנט. יש לזכור שרבים ממבוטחי הקופה הם מהאוכלוסייה החרדית ולרובם אין את התשתית המחשבתית המתאימה ולכן פתרון זה פחות ישים עבורם.

סיבה משמעותית לירידה בהיענות לסדנאות הינה משיכת הצ'מפיקס מהמדפים ומחסור בזיבון.

ההתערבות לגמילה מעישון מתקיימת בשתי אפשרויות עיקריות:

- סדנאות - הסדנאות מתקיימות באופן פרונטלי בפריסה ארצית ובחדרים הווירטואליים המאובטחים עם מיטב המנחים.
 - יעוץ אישי - הייעוץ כולל לפחות ארבעה מפגשים ומהלכו בנוי מהשלבים הבאים: היכרות אישית עם הנועץ ועם הרגלי העישון שלו, מתן מידע על ההתמכרות ודרכים אפשריות לביצוע גמילה, הדרכה על הטיפול התרופתי ותמיכה בתהליך השינוי. הייעוץ האישי המשיך להתקיים טלפוני.
 - גמילה מעישון לנשים הרות - במסגרת של יעוץ אישי.
 - יעוץ אישי לגמילה מעישון לבני נוער.
- ביום ללא עישון התקיימה פעילות ענפה ברמה הארצית, פירוט בהמשך.
- בשנת 2022 הוכשרו כ-20 מנחים חדשים לגמילה מעישון לסדנאות ויעוץ אישי.

ההפניות לתכניות הגמילה מעישון מתקבלות מגורמים שונים בארגון:

- **רופאים** - מדי יום מופק דוח הכולל את פרטי המבוטחים שהרופא הפנה לגמילה מעישון ונשלח אל מקדמת הבריאות המחוזית אשר פועלת לשיחה ייזומה ולקבלת שיבוץ בסדנא המותאמת לו תרבותית וגאוגרפית.
- **אחיות** - האחיות רושמות מועמדים ישירות בתוכנת קידום בריאות.
- **מקצועות הבריאות** האחרים מפנים באמצעות המייל.
- **מוקד מטיב** - יחידה מחוזית לניתוב הטיפול בחולים המשתחררים וזקוקים להמשך טיפול מוסדי או קהילתי, מפנה סיכומי שחרור מאשפוז של מטופלים להם הומלץ להפסיק לעשן למחלקה לקידום בריאות באופן רציף. הנתונים מועברים למתאמות הבריאות, המרכזות את פעילות קידום בריאות במרפאות. מתאמות הבריאות פונות למשתחררים ומציעות להם סדנאות לגמילה מעישון.
- **אחות תעסוקתית** - מתשאלת נבדקים, ואם מעשנים נותנת הסבר ראשוני ומפנה ליעוץ לגמילה מעישון דרך המחלקה לקידום בריאות.
- **מוקד ארצי** - כל מטופל המעוניין בסדנא יכול להתקשר למוקד הארצי ולקבל את מלוא המידע הכולל גם את מקום הסדנא הקרוב לביתו ובתאריך הספציפי שנקבעה הסדנא ולהירשם לסדנא בו ברגע.

- **פרויקט תיג"ר** - תכנית יישומית לגילוי מוקדם של סרטן ראות. במסגרת התוכנית אנו פונים באופן יזום למועמדים להשתתפות בפיילוט ומציעים להם יעוץ לגמילה מעישון. ביולי 2022 הופנו 72 מעשנים.

במהלך שנת 2022 השתתפו כ-1,500 מטופלים בתכניות השונות לגמילה מעישון במאחדת באופן פרטני וקבוצתי.

סיכום פעילות יום ללא עישון - 31.05.2022

1. בשבוע זה תוכננה ובוצעה תכנית ענפה במאחדת שכללה:
2. פרסום כתבות "יום בינלאומי ללא עישון" ברשתות בעברית, ערבית, צרפתית
3. תקשורת פנים אירגוני: עלה שומר מסך, פרסום כתבות בקליקה, עדכון באפליקציה - "באנר" ו"פוסטים".
4. פרסום כתבות באתר מאחדת
5. סרטון טיק-טוק
6. פירוט שלל פעילויות במחוזות

להלן פירוט הפעילויות שנעשו:

1. פרסום יום ללא עישון ברשת (עברית, ערבית, צרפתית).
2. תקשורת פנים אירגוני: שומר מסך שעלה ביום הבינלאומי ללא עישון
3. פרסום ב"קליקה"
4. עדכון באפליקציית מאחדת
5. פרסום כתבות באתר מאחדת
6. סרטון טיק-טוק-המתאר את נזקי העישון והסביבה
7. פעילות במחוזות

לאומית שירותי בריאות

לאומית מציעה למטופליה מספר דרכים שונות להיגמל מעישון: סדנאות גמילה מעישון פרונטליות, סדנאות גמילה מעישון באמצעות הזום, ליווי אישי של הרופא, תמיכה אישית טלפונית ושילוב של רוב האפשרויות גם יחד.

בשנת 2022 בשונה משנים קודמות, המטופלים בחרו בעיקר להיגמל באמצעות ליווי הרופא המטפל, ליווי גמילה אישית באמצעות הטלפון והשתתפות בסדנאות באמצעות הזום.

בשנה זו השתתפו 2,230 מטופלים בתהליכי הגמילה השונים: בקרב 1520 מטופלים הגמילה נעשתה ע"י הרופא המטפל. 349 מטופלים השתתפו בסדנאות באמצעות הזום ו-361 מטופלים השתתפו בליווי תמיכה טלפונית.

בלאומית, שירות הייעוץ לגמילה מעישון הפרטני כולל 8 שיחות טלפוניות בליווי מנחה אישי לאורך כל המפגשים. השירות ניתן ללא תשלום. לעיתים, לאומית ממשיכה לתמוך בסדרה נוספת של 8 שיחות למטופלים הזקוקים לליווי נוסף. הליווי האישי והקבוצתי ניתן בשפות שונות כגון רוסית, עברית וערבית.

בשנה זו נערכו בלאומית 29 סדנאות גמילה מעישון. מרבית הסדנאות נערכו בזום בשעות הערב.

זמני ההמתנה לשירות זה:

גמילה באמצעות הטלפון - השירות מתבצע באופן מיידי.

סדנאות גמילה מעישון פרונטליות - זמני ההמתנה שבועיים עד חודש ימים.

סדנאות גמילה מעישון באמצעות הזום - זמן המתנה עד עשרה ימים.

בצענו מספר פעולות שיווקיות:

- בלאומית קיימים נאמני בריאות שתפקידם לעודד את המטופלים להשתלב בסדנאות גמילה מעישון.
- נשלחו מסרונים ללקוחות המגזר הכללי והודעות קוליות למגזר החרדי. ההודעות מותאמות לשפת המטופלים ומיידיעות אודות שרותי הגמילה מעישון השונים.
- קיים מידע אודות גמילה מעישון במדיות השונות של לאומית שרותי בריאות.
- לאורך כל השנה אנו מפרסמים את המידע אודות אפשרויות גמילה מעישון באמצעות פרסום במרכזים הרפואיים.
- הופקו חומרי הסברה אודות הסדנאות הדיגיטליות והשרות הפרטני בשפות השונות (עברית, ערבית ורוסית).

צה"ל

סדנאות גמילה מעישון

משנת 2001 מתקיימות בצה"ל סדנאות גמילה מעישון לחיילי החובה והקבע. הסדנאות מועברות על ידי מנחי גמילה מעישון, בשירות סדיר ומילואים, אשר עברו הסמכה מקצועית בצה"ל. כל מנחה מוסמך לגמילה מעישון רשאי להמליץ על טיפול תרופתי למשתתפי הסדנא, על פי המוגדר בסל הבריאות.

בשנים האחרונות הולך וגובר ביקוש לתהליך גמילה אישי, זאת בשל הצורך להתאים את המענה לחיילים ואנשי הקבע המשרתים ביחידות המרוחקות וצרכי פעילות מבצעיים של יחידות צה"ל.

התרופות המסייעות בתהליך הגמילה מעישון הקיימות בסל הבריאות, ניתנות כיום בצה"ל ללא עלות כספית עבור המשתתפים.

מתן טיפול תרופתי לנגמלים מעישון במסגרת ביצוע ייעוץ גמילה פרטני אושר במסגרת דיוני סל התרופות הצה"לי בתחילת שנת 2018.

בשנת 2022 בוצעו 7 סדנאות גמילה קבוצתיות ביחידות השונות, בנוסף לתהליכי הגמילה האישית.

הכשרת מנחי סדנאות לגמילה מעישון

מערך המנחים לגמילה מעישון בצה"ל נכון לסוף שנת 2022 מונה כעשרה מנחים פעילים בשירות סדיר

ובמילואים. בנוסף למנחים, פזורים ביחידות השונות רופאי יחידה ואחים ואחיות שהוסמכו לביצוע ייעוץ אישי לגמילה מעישון במסגרת תפקידם.

במהלך 2022 הועברה תכנית הכשרה רחבה לרופאים ואחים ראשוניים אשר ישמשו כיועצים לגמילה מעישון ביחידות, כיום ישנם כ-100 יועצים ויועצות אישיים לגמילה מעישון.

פרק ח': שיתופי פעולה בתחום מניעה וגמילה מעישון

רשת "ערים בריאות" בישראל

רשת ערים בריאות בישראל פועלת משנת 1990 כחלק מתנועה עולמית, בהנהגת ארגון הבריאות העולמי, למען קידום בריאות האוכלוסייה וצמצום פערי הבריאות בין קבוצות בעיר.

ברשת "ערים בריאות" בישראל חברות בסוף 2022, 64 רשויות עירוניות, נציגי משרדי ממשלה, ארבע קופות החולים ומוסדות אקדמיים. הרשת שותפה להכשרה למתאמי הבריאות העירוניים, בשיתוף עם המחלקה לקידום הבריאות של משרד הבריאות, מלווה את הטמעת העקרונות בשטח ומשמשת במה לקבוצות לימוד נושאים ולמידה הדדית. בכל אחת מהרשויות החברות ברשת קיימת מחויבות פוליטית לפעול לפיתוח הבריאות והקיימות, ובכלל זה לדאוג לסביבה נקייה מעישון.

רשת ערים בריאות פועלת לעידוד הרשויות, ביישום המדיניות הכוללת של "עיר נקייה מעישון". "עיר נקייה מעישון" היא רשות מקומית המקבלת על עצמה מחויבות לצמצם את ממדי העישון, וקובעת מדיניות ברורה לשמירה על סביבה נקייה מעישון.

רשת ערים בריאות והאגודה למלחמה בסרטן הקימו בשנת 2017 **קואליציה למניעת עישון** בה חברים הגופים העוסקים בתחום: בכל שנה, מאז הקמתה, מובילה הקואליציה פעילויות לציון היום הבינלאומי ללא עישון, בשיתוף עם הרשויות המקומיות. בשנת 2022 לקראת היום הבינלאומי ללא עישון פעלו הרשויות בכמה זירות עירוניות, החל ממערכות החינוך ועד הרצאות ועמדות הסברה ברחבי העיר, פרסום חוצות ופרסום ברשתות החברתיות. הנושא המרכזי היה "עישון - איום עלינו ועל סביבתנו".

האגודה למלחמה בסרטן

האגודה למלחמה בסרטן מקיימת לאורך כל ימות השנה פעילות ענפה בנושא מניעת עישון במוסדות חינוך, חברות ומשרדי ממשלה, רשויות מקומיות, יחידות צה"ל וארגונים שונים. מדריכי הסברה של האגודה העבירו 1,432 הרצאות בנושא נזקי העישון, מניפולציות של חברות הטבק וחשיבות אורח חיים בריא ברחבי הארץ. ההרצאות מועברות בשפות עברית וערבית. בנוסף, מפיצה האגודה עשרות אלפי חומרי הסברה, ללא תשלום, שכוללים עלונים, כרזות ומדבקות בנושא מניעת עישון בעברית, בערבית וברוסית וחומרי הסברה דיגיטליים (סרטונים, "גיפים" ודפי נחיתה).

כמדי שנה ציינה האגודה למלחמה בסרטן את היום הבינלאומי לקידום המאבק בעישון.

בין הפעילויות לציון היום הבינלאומי ללא עישון לשנת 2022

- מסע ההסברה יצא לדרך באמצעי מדיה שונים: פלטפורמות דיגיטליות (פייסבוק, יוטיוב, טיקטוק ואינסטגרם), עיתונות (עברית וערבית) ורדיו.

○ "#וויפי? אל תדליקו אותי": קמפיין שהפיקה האגודה בנושא הסכנות שבסיגריות אלקטרוניות. קהל היעד של הקמפיין הוא צעירים וצעירות והוא עלה ברשת טיקטוק. לקמפיין נרשמו 3.8 מיליון צפיות בטיקטוק ו-376,000 צפיות ביוטיוב.

○ בפלטפורמת התוכן לצעירים 'ישראל בידור' הופץ סרטון בנושא נזקי העישון של סיגריה

אלקטרונית הנפוצה בקרב צעירים וצעירות. לסרטון נרשמו מעל 300,000 צפיות.

- סרטון חדש לגמילה מעישון בחברה הערבית, קורא למעשנים לנצל את המומנטום של ההימנעות מעישון בתקופת הרמדאן לגמילה מוחלטת מהעישון. לקמפיין היו כ-1.5 מיליון צפיות.
- במסגרת המאמצים לקידום המאבק בעישון, יזמה האגודה בשיתוף כנסת ישראל משחק ראווה בקט-רגל, שבו השתתפו חברי וחברות כנסת ששיחקו מול ידוענים וידועניות.
- שיתוף פעולה הסברתי עם רשת בתי הקולנוע סינמה סיטי: במהלך שבועיים, לפני הקרנת כל סרט בבית הקולנוע, שודר סרטון קצרצר של האגודה בנושא סכנות החשיפה לעישון כפוי.
- השנה הופק סרט הסברה עבור בתי הספר עם ד"ר לירז מרגלית, מומחית לפסיכולוגיה חברתית, שמסבירה על הפסיכולוגיה של העישון, מה מניע אותנו לקנות ולעשן סיגריה ועל המניפולציות של חברות הטבק.
- מדי שנה מתקיימת תחרות למניעת עישון ע"ש ד"ר מרקוס ז"ל בין בתי ספר מרחבי הארץ. השנה התקיימה התחרות, זו השנה השנייה, באופן מקוון. עבור התחרות נוצר מרחב "פיזיטלי" ייעודי (מרחב דיגיטלי המשלב תכונות של מרחב פיזי), בו נמצאים כל הסרטונים והכרזות אשר השתתפו בתחרות, ומידע רב נוסף של שפ"י והאגודה למלחמה בסרטן. אירוע זה סיכם שנת פעילות ענפה בבתי הספר בנושא מניעת עישון.
- שיתוף פעולה עם רשויות מקומיות ברחבי הארץ. לרשויות נשלחו חומרי הסברה שונים וביניהם כרזה של האגודה על נזקי העישון הכפוי אשר פורסמה ברחבי הרשויות ובפלטפורמות הדיגיטליות.
- כנס מקוון "עישון - איום עלינו ועל סביבתנו" - כנס מקוון התקיים ב-31.5.22, במסגרת שיתוף פעולה עם קואליציית הארגונים העוסקים במאבק בעישון בכנס השתתפו נציגי רשויות מקומיות, מתאמי בריאות, סטודנטים והציבור הרחב, והוא הרחיב אודות השפעת העישון על הסביבה.
- האגודה נותנת לציבור מענה והדרכה בנושא החוק האוסר על עישון במקומות ציבוריים והחוק לאיסור פרסום והגבלת השיווק של מוצרי טבק ועישון.

המועצה הישראלית למניעת עישון

המועצה למניעת עישון כוללת גורמים שונים העוסקים במניעת עישון, ומרוכזת על ידי האגודה למלחמה בסרטן, כשיו"ר המועצה הוא עו"ד עמוס האוזנר.

המועצה הישראלית למניעת עישון מורכבת מנציגים של משרדי ממשלה, ארגונים, עמותות ופעילים חברתיים. המועצה פועלת שנים רבות לקידום יוזמות האמורות לטפל מן השורש במניעת עישון, תוך שימת דגש על שימוש בדרכים מתחום המשפט והשתתפות בוועדות בכנסת.

בשנת 2022 פעלה המועצה לצמצום תופעת העישון, מניעת עישון סיגריות אלקטרוניות במקומות ציבוריים, מיגור העישון כמזהם סביבתי - קידום אמנה למניעת שימוש בפילטרים של סיגריות אשר עשויים מחומרים שאינם מתכלים, אכיפה של איסורי עישון, סיגריות כמחוללות שריפות עקב העדר תקן, המקובל בעולם לייצור סיגריות למניעת תופעה זו - קידום אימוץ תקן, קידום נושא מניעת עישון בבתים משותפים, מניעת התופעה של עידוד העישון בתוכניות ריאליטי ובמיוחד "האח הגדול", קידום הנושא של הוספת עלוני הסברה

בתוך קופסאות הסיגריות בדבר נזקי העישון, תובענות ייצוגיות ככלי לאכיפת איסורי העישון במקומות ציבוריים, השתתפות בצער על פעילים למניעת עישון שהלכו לעולמם.

המיזם למיגור העישון

המיזם למיגור העישון הינו ארגון חברתי, שמטרתו מניעת עישון בקרב בני נוער וצעירים. המיזם משמש כגוף היוזם שיתופי פעולה בפרויקטים מקצועיים למניעת עישון, משתף פעולה עם השחקנים המובילים בתחום, מגייס גופים וארגונים חדשים לפעולה למניעת התחלות עישון בקרב בני נוער וצעירים ורואה עצמו בית מקצועי, עדכני וחדשני למניעת עישון.

החזון של המיזם למיגור העישון הוא ישראל בריאה ונקייה מעישון עם שיעור מעשנים חד-ספרתי עד לשנת 2030, ומשימתו היא מניעת חשיפה והתנסות בני נוער וצעירים (גילאי 13-24) לעישון.

בשנת 2022 התמקדה פעילות המיזם למיגור העישון בנושאים הבאים:

- השתתפות בדיוני ועדת הכספים לאשרור צווי המיסוי על סיגריות אלקטרוניות.
- ליווי גורמי ממשל ורשויות מקומיות בפיתוח כלים לפיקוח וליישום חוק איסור פרסומת ברמה העירונית, בדגש על נקודות המכירה.
- ניטור תופעת העישון בישראל -
 - פרסום הדוח המחקרי השנתי על מאפייני תופעת העישון בישראל, בדגש על מאפייני העישון בקרב בני נוער וצעירים.
 - פרסום דוח מחקרי ראשון על מאפייני תופעת העישון בקרב בני נוער וצעירים בחברה הערבית בישראל.
 - השתתפות בוועדות היגוי מקצועיות במגוון גופים האוספים מידע בנושא העישון, בהם ה-HBSC, המלב"ם והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
 - השתתפות בפרסום מדד ה-TCS 2021 (Tobacco Control Scale) האירופי, הבוחן את מצב מדיניות המאבק בעישון במדינות אירופה.
 - פיתוח גוף ידע בנושא מניעת התחלות עישון בקרב בני נוער וצעירים וסיגריות אלקטרוניות.

פרק ט: היבטים כלכליים של עישון טבק בישראל

פרק זה מציג היבטים כלכליים של עישון וצריכת טבק בישראל.

מקורות המידע המרכזיים לפרק זה, המספקים נתונים על צריכת הסיגריות הלאומית ועל הכנסות המדינה ממיסים על טבק הם: דו"ח מנהל הכנסות המדינה - העוסק, בין השאר, בהכנסות המדינה ממיסי קנייה; רשות המסים; ואתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הערכת העלות הישירה והעקיפה של נזקי העישון למערכת הבריאות האחרונה שבוצעה היא כ-1.7 מיליארד ₪ בשנה. עלויות עקיפות נוספות, לכלל המשק, נגרמות כתוצאה מהפסדי פרודוקטיביות, עקב אובדן כושר עבודה וימי מחלה, והן מוערכות בכ-1.9 מיליארד ₪⁴. הערכה זו נמוכה מאוד בהשוואה למודלים ומחקרים דומים ממדינות מערביות שונות. למעשה, ההערכה הנוכחית לא עודכנה קרוב לעשור, וניכר כי יש צורך במחקר ייעודי ובמידול כלכלי ישראלי לשם הערכה מדויקת יותר לנטל המקיף של העישון על המשק, ממנו תוכל להיגזר בהמשך גם מידת ההשקעה המתבקשת בנושא ותרגומה למשאבי תקציב וכוח אדם.

בנוסף לעלויות העישון למשק, על פי הערכות, משקי הבית בישראל הוציאו בשנת 2021 קרוב ל-10 מיליארד ₪ על רכישת מוצרי עישון למיניהם. כשהוצאה זו מחושבת רק ל"משק בית מעשן", ובהתחשב בשיעורי עישון גבוהים יותר במשקי בית מהעשירונים הנמוכים, הרי שמשמעותה גדולה יותר שכן היא על חשבון הוצאות אחרות של משק הבית ואף פוגעת בביטחון התזונתי.

הכנסות המדינה ממיסים על מוצרי עישון

נתוני רשות המסים מפרטים, שתקבולי המדינה ממיסי קנייה על כלל מוצרי הטבק בשנת 2022 היו כ-7.5 מיליארד ₪. הכנסות המדינה ממיסי קנייה על סיגריות מיובאות היו כ-6.348 מיליארד ₪, וכ-448 מיליון ₪ על סיגריות בייצור מקומי. מיסי קנייה על מוצרי טבק אחרים (טבק לעישון, טבק לנרגילה, טבק למקטרת, סיגרים, יחידות טבק לחימום) הוסיפו עוד כ-727.5 מיליון ₪.

4 Gary M Ginsberg, Haim Geva Haspil. The burden of smoking in Israel –attributable mortality and costs (2014), Israel Journal of Health Policy Research 3(1):28

בטבלה 9.1 מפורטות הכנסות המדינה ממיסים על סיגריות בלבד בשנים 2011 עד 2022.

טבלה 9.1: הכנסות המדינה ממיסי קנייה, על סיגריות בלבד, במיליארדי ₪, בשנים 2011-2022

שנה	מקומי	יבוא	סה"כ
2022	0.448	6.348	6.796
2021	0.496	6.243	6.739
2020	0.495	6.040	6.535
2019	0.543	5.339	5.882
2018	0.507	5.158	5.665
2017	0.554	5.236	5.790
2016	0.570	5.462	6.032
2015	0.742	5.332	6.074
2014	0.739	5.485	6.224
2013	0.811	5.322	6.133
2012	0.744	4.579	5.400
2011	0.722	3.754	4.526

צריכת מוצרי עישון

על פי נתוני רשות המיסים, כמות החפיסות ביבוא ובייצור המקומי של סיגריות בשנת 2022 היא 353,681 אלפי חפיסות סיגריות (בהשוואה לכ- 355,000 אלפי חפיסות בשנת 2021).

יבוא הטבק לגלגול עצמי בשנת 2022 הסתכם בכ-415 טונות טבק לגלגול בהשוואה לשנת 2021 הסתכם בה הייבוא היה כ-473 טונות טבק לגלגול. זאת בהשוואה ל-496.6 טונות בשנת 2020 ול-432.5 טונות בשנת 2019, כשבשנת 2018 משקל הייבוא עמד על 873.3 טונות. שינויים אלו מבטאים ירידה בייבוא טבק לגלגול עצמי בהשוואה לתקופה הקודמת להעלאת המס ונגרמו כתוצאה מהמדיניות לתיקון עיוות המס, קרי השוואת נטל המס על טבק לגלגול עצמי וסיגריות שאושרה בפברואר 2019, שהכפילה פי 2.5 את נטל המס על הטבק לגלגול עצמי ולמעשה הכפילה את מחירו לצרכן.

סיגריות אלקטרוניות ונוזלי מילוי

העלייה בשימוש בסיגריות אלקטרוניות ברחבי העולם גורמת לפגיעה במאבק ארוך השנים בעישון ונזקיו. השימוש במוצרי עישון אלו גורם להחזרת המקובלות של העישון ופוגע במאמצי הגמילה מעישון על ידי שימור ההתמכרות לניקוטין. השימוש במוצרים אלו מהווה שער כניסה לעולם העישון על ידי יצירת התמכרות לניקוטין ויצירת מוצר אשר לכאורה הינו בעל נזק מופחת. בני הנוער נמשכים למוצרים אלו גם בגלל סוגי הטעמים השונים המוספים ותפיסת הסיכון אצלם פחותה בהרבה בהשוואה לתפיסת הסיכון ביחס לנזקי העישון ולסיגריות טבק. בני הנוער גם נוטים לאמץ טכנולוגיות חדשות בקצב מהיר בהשוואה למבוגרים.

במוצרים אלו קיים פוטנציאל משמעותי לפגיעה קשה בבריאות הציבור דרך הפצת חומרים מסוכנים בנוזלי הסיגריות האלקטרוניות. בארצות הברית תוארו ב-2020 אלפי מקרים של אשפוזים ועשרות מקרי מוות בעקבות מחלת המאיידים ה-EVALI אשר הינה ייחודית לשימוש בסיגריות האלקטרוניות.

הניקוטין, המהווה אחד המרכיבים המרכזיים בנוזל המילוי הינו חומר ממכר אשר עלול לגרום להתמכרות מהירה וחזקה של בני נוער לניקוטין ולהוות שער כניסה לעולם עישון הסיגריות ומוצרי טבק נוספים. לניקוטין עצמו השפעה על המוח המתפתח בייחוד של בני הנוער, עלול לגרום להתפתחות של הפרעות קשב וריכוז, התנהגות אימפולסיבית, בעיות זיכרון, בעיות שינה ומעלה את הסיכוי להתמכרות לסמים אחרים.

משרד הבריאות אינו מעודד שימוש במוצרי עישון על כל סוגיהם, ומבהיר כי כלל מוצרי העישון מסוכנים לבריאות הציבור וכי הדרך הטובה ביותר להפסיק לעשן היא לא להתחיל לעשן כלל.

מנתוני רשות המיסים על ייבוא סיגריות אלקטרוניות ונוזלי מילוי שהחלו להיאסף משנת 2018 עולה שבשנת 2018 יובאו כ-63 טונות נוזלי מילוי, בשנת 2019 יובאו כ-422 טונות, בשנת 2020 יובאו 23 טונות ואילו בשנת 2021 כ-195 טונות ובשנת 2022 - 0.1 טונות נוזלי מילוי.

כמות הסיגריות האלקטרוניות שיובאה ב-2018 עמדה על 382 אלף יחידות, בשנת 2019 יובאו מעל למיליון סיגריות אלקטרוניות, בשנת 2020 נרשם ייבוא של כ-270 אלף יחידות ואילו בשנת 2021 נרשם יבוא שיא של כ-12.5 מיליון יחידות של סיגריות אלקטרוניות.

מיסוי סיגריות אלקטרוניות

בדצמבר 2018 אישרה הכנסת תיקון לחקיקה המחיל את ההגבלות על מוצרי טבק, כגון איסור עישון במקומות ציבוריים, איסור מכירה לקטינים ועוד, גם על הסיגריות האלקטרוניות. בנוסף, במהלך 2018 הוגבל ייצור ושיווק סיגריות אלקטרוניות המכילות ניקוטין בריכוז העולה על 20 מ"ג.

בנובמבר 2019 כתב משרד הבריאות נייר עמדה בדבר מיסוי סיגריות אלקטרוניות וקבע שיש לקבוע מיסוי על סיג"א בדומה לזה המוטל על מוצרי הטבק.

יחד עם זאת, במהלך השנים לא הוחל מס על הסיגריות האלקטרוניות עד לנובמבר 2021 בו פורסם לראשונה תיקון לצו תעריף המכס והפטורים ומס קניה על טובין, תשע"ז-2017 לבקשת משרד הבריאות. לאחר מספר תיקונים לצו זה אושר בכנסת ביום 21.6.23- צו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (הוראת שעה מס' 5), התשפ"ג-2023.

שינויים בצריכת טבק לנרגילה

על פי נתוני רשות המיסים, לאחר ירידה עקבית בהיקף הצריכה של טבק לנרגילה לישראל בין השנים 2012-2015, שהייתה בהתאמה לתהליך העלאה מדורג של גובה המס הקצוב מ-50 ש"ק ל-300 ש"ק, החלה עלייה בהיקף הצריכה שנמשכה משנת 2016 ועד 2018, אולם במהלך השנים 2019 ו-2020 נרשמה ירידה חדה ביבוא הטבק לנרגילה, בשנת 2021 נרשמה עלייה חדה אולם בשנת 2022 ניתן לראות שחלה שוב ירידה. יש להמשיך ולעקוב אחר המגמות בצריכת טבק לנרגילה באוכלוסייה.

בשנת 2022 נמכרו בישראל מייצור מקומי ומייבוא 133,812 ק"ג טבק לנרגילה.

טבלה 9.2: ייבוא וייצור מקומי של טבק לנרגילה, לפי שנים (בק"ג), 2012 - 2022

שנה	סה"כ כמות (ק"ג)
2012	367,877
2013	299,523
2014	165,703
2015	80,8378
2016	156,305
2017	201,198
2018	226,235
2019	165,185
2020	78,617
2021	141,000
2022	133,812

מקורות

דוח 2019 - 2020 - מנהל הכנסות המדינה

נתוני יבוא מוצרי צריכה והשקעה - דוחות (בני קיימא)

אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

פרק י': דיווח על פגישות עם חברות מוצרי עישון בשנת 2022

במהלך שנת 2022 לא התקיימו פגישות בין נציגי משרד הבריאות ונציגי חברות מוצרי עישון.

**משרד
הבריאות**
לחיים בריאים יותר

